Anul XXII. Iunie—Iulie 1932 Nr. 6—7.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 260 Lei. Pe o jumătate de an 130 Lei.
Pentru studenţi pe un an: 200 Lei.

PROFESORUL IOAN POPESCU.

— 100 DE ANI DELA NAŞTEREA LUI —

„Aduceţi-vă aminte de mai marii voştri, cari au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu, la a căror săvârşire a vieţii privind, să le urmaţi credinţa".
Pavel Evrei XIII 7.

Aceste cuvinte ale sfântului apostol Pavel mă îndeamnă să evoc memoria profesorului Ioan Popescu, dela naşterea căruia în anul acesta se împlinesc o sută de ani şi în numele academiei teologice „Andreiane", — pe care neuitatul dascăl a slujit-o cu devotament treizeci şi doi de ani, fiind pentru acest institut şi prin el Bisericii şi neamului său, o podoabă, a cărui strălucire în veci neştearsă va rămânea — să aduc prinosul meu de recunoştinţă acestui vrednic fiu al Bisericii şi al neamului prezentând viaţa lui ca un îndemn de muncă nepregetată în slujba lui Hristos şi a neamului pentru generaţia de azi.

„Cine-a fost Ioan Popescu? A fost fala naţiunii
A bisericii podoabă, atletul instrucţiunii,
Un izvor de fapte bune, neamului un scump tezaur
Stâlpul şcoalelor române, un Ioan Gură de aur".

Cu aceste frumoase cuvinte descrie pe maestrul său neuitat învăţătorul din Braşov Ioan Joandrea

în poezia sa „O lacrimă" la mormântul lui Ioan Popescu, profesor seminarial răposat în 3/15 Martie 1892.

Din aceste câteva cuvinte se vede figura măreaţă a marelui dascăl ardelean Ioan Popescu, aşa cum ea se oglindeşte în sufletul foştilor săi elevi. Descrierea maestrului din partea elevului său este dovada cea mai elocventă, că glasul lui n'a sunat în pustie, că sămânţa învăţăturilor sale n'a căzut pe piatră stearpă, ci în ogorul roditor al neamului său, pe care l-a desţelenit cu plugul deşteptării. Dar nici sămânţa aruncată n'a fost sterilă. Ea a conţinut germenele minunat al vieţii celei nouă, care asemenea grăuntelui de muştar din Biblie ajuns în pământul bun a încolţit, a crescut, s'a desvoltat şi acum când sărbătorim o sută de ani dela naşterea semănătorului harnic, s'a făcut un arbore puternic la umbra căruia se ocrotesc azi toţi fiii neamului nostru.

Ioan Popescu era unul dintre aceia, cari formau chintesenţa intelectualităţii româneşti din secolul apus. El înfăţişa un anumit spirit de nobilă detaşare din contingenţele imediatului şi o fanatică închinare cărţii. El era o înălţime a culturii româneşti, un tezaur de idealism, o forţă de ozonificare a atmosferei intelectuale în societatea românească de atunci.

In scrierile sale, dar mai ales în cursurile sale rostite timp de treizeci şi doi de ani dela catedra institutului teologic-pedagogic din Sibiu către luminătorii şi păstorii sufletului neamului îşi depune spovedania unui fanatism închinat gândirii pure. Munca sa spirituală i-a câştigat un prestigiu, care i-a legitimat locul pe care l-a ocupat peste trei decenii.

La 5 Iulie st. v. 1932 se împlinesc o sută de ani de când a văzut lumina zilei acela, prin care „lumină mare a răsărit" pentru neamul nostru, acela prin care lumina blândă şi binefăcătoare a culturii a pătruns în păturile poporului românesc „care zăcea în întunerecul şi în umbra morţii". Profesorul Ioan

Popescu s'a născut în comuna Caţa din părinţii David Popovici, paroh în aceaş parohie şi protopop al plasei Cohalmului în judeţul Târnava-mare, şi soţia sa Ana, născută Ţârlea, nepoată de frate a episcopului de Sibiu Vasile Moga. Incă în frageda copilărie, abia la vârsta de şapte ani, pierdu pe bunul său părinte şi rămase orfan de tată împreună cu două surori ale sale.

Şcoala primară o face I. Popescu în comuna sa natală, iar studiile secundare la liceele din Odorheiu, Braşov şi Blaj unde luă bacalaureatul cu notă foarte mare. Ascultând de glasul sufletului său, deşteptat şi sprijinit de rugăciunile mamei sale, a cărei singură dorinţă era să-şi vadă feciorul continuând în via Domnului lucrul întrerupt prea de vreme de tatăl său, a studiat teologia în institutul teologic-pedagogic „Andreian“ din Sibiu în anii şcolari 1855—56 şi 1856—57 absolvând cu nota „întâia eminenţă“ la vârsta de 24 ani.

In anul 1859 a fost trimis de mitropolitul Şaguna în Germania pentru complectarea studiilor sale. Intâi a fost la universitatea din Iena, pe urmă a trecut la cea din Lipsca, unde s'a dedicat studiului filozofiei şi în special pedagogiei până la anul 1861, când s'a reîntors în ţară.

Ioan Popescu nu a înşelat în aşteptările sale pe cel ce l-a ales şi l-a chemat la lucru. Incă la studii fiind s'a distins prin seriozitatea şi puterea sa de muncă astfel, încât abia sosit în ţară i s'a oferit catedra de pedagogie la Universitatea din Iaşi, precum şi direcţia şcoalei pedagogice „Carol I“ din Bucureşti.[1]

Dar mărirea lumească împreunată cu înaltele posturi nu-l ademenesc pe el, ci rămâne credincios arhierescului său stăpân, în via căruia şi în locul fixat de acesta lucrează cu devotament până la sfârşitul vieţii sale, ca o slugă vrednică şi credincioasă care a meritat încrederea, lauda şi răsplata stăpânului său.

---

[1] Romul Verzea: Schiţă biografică „Muza“ Nr. 3 Sibiu 1892.

Renunţând la onorurile oferite de alţii acceptă modestul, dar frumosul post de profesor la institutul pedagogic-teologic „Andreian", unde este numit cu titlul definitiv la anul 1861 împreună cu colegul său de studii în străinătate, Zaharia Boiu.[1]

Din acest focar de cultură a împrăştiat Ioan Popescu razele binefăcătoare ale ştiinţei pentru luminarea minţii şi a inimii predând următoarele studii: Teologia dogmatică, Dreptul canonic, Pedagogia generală, Logica şi Psihologia.

Ca profesor a întrunit una din cele mai esenţiale condiţii ale bunului pedagog şi anume acela de a se face iubit de elevii săi. El a avut darul deosebit de a pătrunde şi de a cuceri cu desăvârşire sufletele tinereşti umplându-le cu căldura idealului. Iată cum îl descrie unul din cei mai vrednici elevi ai săi Dr. Petru Şpan, în lucrarea sa „Şcoala lui Şaguna" pag. 29: „O fire blândă, cu o voce dulce şi lină, o faţă serioasă, împrejurată de o barbă curăţică şi ordonată, o privire serioasă şi pătrunzătoare, o ţinută deamnă, acoperită de haina neprihănită a preoţiei; curgeau din gura lui vorbele ca mierea. Dăruit dela Dumnezeu cu înfăţişarea impunătoare şi totuşi simpatică, înzestrat cu o bogăţie de cunoştinţe şi experienţe cum rar le întâlneşti la vre-un profesor, iată cine era Ioan Popescu".

In prelegerile sale ştia să împreune şcoala cu viaţa după vechiul precept latin „non scholae sed vitae discimus", deschizând ochii tinereşti spre a vedea în complexitatea fenomenelor sociale, politice şi bisericeşti.

Dela catedră a pregătit el cu multă pricepere armata preoţilor şi învăţătorilor, acea armată devotată idealului cultural-naţional care a luptat cu abnegaţie împotriva întunerecului neştiinţei, aducând poporul nostru la lumina culturii şi prin cultură la

[1] I. Programă a institutului pedagogic-teologic al arhidiecezei ortodoxe române din Transilvania în Sibiu pentru anul scolastic 1884—85 publicat de I. Hannia, director şi profesor, pag. 27.

libertate. In tot timpul activităţii sale n'a pierdut nici un moment din vedere acest frumos ideal concentrându-şi toate puterile lui pentru ajungerea ţintei.

Cu multă perseverenţă a urmărit el această ţintă frumoasă şi în activitatea sa extraşcolară. Ca să aibă cu ce se lupta harnicii soldaţi ai culturii, învăţătorii şi preoţii, era nevoie de arme spirituale, era nevoie de cărţi şi anume de cărţi şcolare pentru învăţători şi pentru elevi. In timp relativ scurt a produs pentru satisfacerea acestei arzătoare recerinţe mai multe lucrări. Astfel în anul 1863 a apărut prima revistă pedagogică românească la Sibiu întitulată: „Organul pedagogic" redactată şi scrisă în întregime de I. Popescu. Insă din cauza vitregiei împrejurărilor ea trăeşte numai un an. In anul 1868 a văzut lumina zilei o altă lucrare a lui: „Pedagogia", care a ajuns la trei ediţii şi anume la 1873 a doua, iar la 1902 a treia. La 1881 se tipăreşte în Sibiu „Psihologia empirică" sau „Ştiinţa despre suflet între marginile observaţiunii" care apare în ediţia a II-a la anul 1887. In anul 1868 scrie „Compendiu de pedagogie pentru părinţi, educatori, învăţători şi toţi bărbaţii de şcoală".

Pentru ca să umple golul mare care era pe terenul manualelor pentru elevi contribue şi el cu trei cărţi, cari apar la scurt interval şi anume: „Computul în şcoala primară" la 1864, „Intâia carte de lectură şi învăţătură pentru şcoalele poporale române" la 1870 şi „A doua carte de lectură şi învăţătură pentru şcoalele poporale române" la 1874.

In afară de cărţi şi-a răspândit ideile sale prin reviste, în deosebi prin revista „Transilvania", foaia „Asociaţiunei Transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român" pe care o şi redactează fiind prim secretar al Asociaţiei între anii 1890—92. In această revistă apar şi cele mai de seamă articole ale lui, în cari justifică el ca o necesitate a vremii întroducerea reformei herbartiene în şcoală, arată însemnătatea pedagogică a învăţământului educativ, tratând şi alte probleme asemănătoare de in-

teres general. Pe calea aceasta dorea el să îndrepte privirile lumei culte de atunci spre problemele pedagogice, cari erau de o necesitate vitală pentru neamul nostru.

Ca pe cel mai de seamă pedagog al timpului său la Români, cu vederi înalte şi în direcţia educaţiei femeii neglijate până acum, „Astra" îl încredinţează cu organizarea şi conducerea şcoalei sale de fete, numindu-l director în anii 1888—1891.

Ioan Popescu şi-a servit şi Biserica sa cu mult devotament ca protopresbiter, consilier arhidiecezan şi mitropolitan, deputat sinodal şi congresual.

Valoarea lui de om al ştiinţei a fost recunoscută chiar şi dincolo de graniţele ţării sale fiind ales ca membru ordinar în „Reuniunea pentru pedagogia ştiinţifică" din Germania.

Munca sa asiduă şi mănoasă în domeniul ştiinţei pedagogice aflã apreciere justă şi peste munţi. In anul 1877, 13 Septemvrie Academia Română îl introduce în rândul membrilor săi corespondenţi.

Cu multă demnitate şi conştient de ţinta sa luptă pentru biruinţa idealului său, eliberarea neamului prin cultură, şi pe teren politic fiind unul dintre cei mai valoroşi membri în comitetul partidului naţional în 1881—84.

Astfel a ştiut munci I. Popescu în toate ramurile vieţii spirituale desţelenind acest ogor şi sădind acolo în locul buruienilor stricăcioase ale neştiinţei şi moravurilor rele florile frumoase şi înveselitoare ale culturii şi ale idealului religios moral.

Dar zilele nobilului grădinar au fost numărate. O boală nemiloasă, germenii căreia stejarul mândru i-a purtat mult timp în corpul său vânjos, îl slăbeşte astfel, încât în anul şcolar 1891—92 I. Popescu este nevoit să-şi ceară un concediu pe lunile Decemvrie, Ianuarie şi Februarie. In acest răstimp starea lui sanitară în loc de a se ameliora, s'a agravat în aşa măsură, încât la activitatea lui profesorală pentru acel an şcolar nu se mai putea aştepta şi suplinirea

lui la catedră îi fu încredinţată tinărului profesor şi ginere al lui I. Popescu, Dr. Petru Şpan. In urma unui morb nemilos pe care în mare parte l-a suportat pe picioare la 3/15 Martie 1892 se stinge acea lumină a vieţii, care consumându-se pe sine, a împrăştiat lumină pentru toţi aceia, cari cu dor alergau spre ea.

Ioan Popescu a apărut şi a trecut ca un falnic comet, ca un mândru luceafăr pe cerul culturii româneşti, care a deşteptat din letargie pe păstori şi turmă, îndemnându-i să plece fără zăbavă spre izvorul luminii adevărate, spre cultura creştină care este mântuirea lor. Dâra de lumină pe care a lăsat-o în urmă nu a dispărut odată cu el, ci a aprins o mulţime mare de alte lumini, cari în cele mai întunecoase colţuri ale ţării alungă până azi întunericul neştiinţei şi credinţelor deşarte.

Viaţa profesorului Ioan Popescu să fie un izvor bogat de însufleţire şi de îndemn de a merge pe calea luminată de idealul măreţ al lui Hristos propoveduit de Biserică şi şcoală prin slujitorul lor a cărui pomenire astăzi o săvârşim. In lumina acestui ideal a aflat neamul nostru eşire din întunericul şi din umbra morţii în trecut şi numai mergând pe calea luminată de lumina înţelepciunii creştineşti vom putea ieşi din deşertul morţii cu care ne ameninţă criza de azi. Convins de acest adevăr mă adresez vouă, iubiţi tineri, cari întraţi în viaţă şi vă îndemn să rămâneţi între orice împrejurări fii credincioşi ai luminii lui Hristos.

Prof. Dr. N. TERCHILĂ.

CATOLICISMUL ŞI CULTURA MODERNĂ.

[Urmare].

Unul dintre evenimentele cele mai considerabile în catolicismul francez a fost condamnarea mişcării Action française în fruntea căreia stă talentatul scriitor Charles Maurras.[1] Mişcarea aceasta iniţiată în 1899 urmăreşte restaurarea regimului monarhic, combătând democraţia cu toate principiile individualiste ale revoluţiei franceze. Cultul autorităţii şi al disciplinei din Biserica romană şi în plus aceeaş atitudine ostilă regimului republican, au apropiat Acţiunea franceză de catolicism, şi-au făcut-o să se servească de doctrina şi de spiritul acestuia ca de un argument şi ca de un sprijin pentru năzuinţele sale. Ea caută să solidariseze cu punctul său de vedere politic doctrina catolică şi pe bunii catolici, reuşind să câştige cea mai mare parte din ierarhia franceză, din clerul şi din sfertul de francezi cari practică cu adevărat catolicismul.[2]

In ciuda sfaturilor ce li se dăduse la 1892 Leo XIII să se „ralieze" regimului la putere, combătând numai legile cari îi privesc pe cale legală, catolicii din Franţa credeau că servesc mai bine cauza Bisericii combătând regimul în fundamentele lui socotite atee şi francmasonice. Cei cari s'au raliat au fost prea puţini şi aceea s'au descreditat în mişcarea „Sillon", mergând prea departe cu concesiunile faţă de pretenţiile democrate şi sociale ale timpului. Opoziţia faţă de regimul republican, şi deci ataşarea la Action française, a fost încurajată şi mai mult de

[1] N. Fontaine op. c. 9.

[2] Op. c. 10.

loviturile date Bisericii în anii 1903—1905 şi de atitudinea lui Pius X.

Sub acest papă secretar de stat e cardinalul Merry del Val şi prin acesta aproape toate scaunele episcopale franceze ajung în mâna „integraliştilor" pretini ai Acţiunii franceze. Acest papă condamnă legile laicizante franceze, mişcarea „Sillon", şi sindicatele interconfesionale, modernismul, consolidând „integralismul". Astfel sub el mai mult ca sub Leon XIII „numărul catolicilor cari ascultară şi adoptară sincer regimul republican rămase restrâns".[1] Atât asupra regimului de stat cât şi al mişcărilor sociale, catolicismul lăsa impresia exploatată de duşmani şi mai mult, că catolicismul este aliatul burghezilor şi gardianul aristocraţiei. Massele catolice de nevoiaşi, văzându-se neînţelese de Biserică, căzură în mânile socialismului şi a altor curente extremiste.[2]

Deşi la aparenţă Maurrasianismul e un apologet al catolicismului, în realitate el consideră catolicismul numai un instrument pentru politica sa naţionalistă.[3]

---

[1] Marg Brunot, Les catholiques de France et leur propagande sociale în L'Eur. Nouv. Nr. 472 din 26 Febr. 1927, pag. 271.

[2] Activitatea birourilor iezuite „Action populaire' cari lămuresc în sens catolic anumite probleme sociale şi organizează săptămânile sociale [Les semaines sociales] în fiecare an, deabia depăşeşc planul teoretic. Confederaţia franceză a muncitorilor creştini [Confédèration francaise de travailleurs chrétiens] de abia numără în sindicatele sale vre-o 125.000 membrii, număr disparent faţă de membrii sindicatelor socialiste din Confederation générale du travail. M. Brunot art. cit.

[3] Papa condamnă în Acţiunea franceză aservirea religiei intereselor unui partid politic [Alocuţiunea consistorială din 20 Decemvrie 1926]. Că prin aceasta înţelege şi *naţionalismul* adecă doctrina şi starea de spirit care ridică patria şi neamul deasupra religiei, care judecă toate din punct de vedere naţional, o dovedeşte intenţia ce-o avea papa, imediat după condamnarea Acţiunii franceze, de-a lăsa o enciclică asupra limitelor naţionalismului [Mgrs Enrico Pucci, L'allocution consistoriale du 20 Jiun: un ultimatum à l'Action française, în L'Europe Nouvelle Nr. 490 din 2 Iulie 1927 p 862]. Acuza celor dela Acţiunea franceză că papa condamnă naţionalismul francez în timp ce îl numeşte pe cel italian [fascismul] şi pe cel german [tocmai atunci centrul catolic se aliase cu Naţionaliştii germani - - mai toţi protestanţi — pentru a forma guvernul Reichului], se întemeiază deci pe împrejurări reale, chiar dacă deosebirea aceasta de procedură e provocată de interesul Bisericei, de-a se acomoda în fiecare ţară realităţi dominante. [Rome devant les problèmes du monde în L'Eur. Nouv. Nr. 472 din 20 Februarie 1927 art. cit. al M. Brunot şi articolele Ein R. Gillouin din L'Eur. Nouv. an 1927.

şi-l ajustează punctului său de vedere, combinând pozitivismul lui A. Comte cu catolicismul şi cu clasicismul. Din catolicism îl interesează numai armătura externă, organizaţia şi disciplina lui.

In practică, Maurras acorda Bisericei tot ce cerea; el avea ca principiu să nu-i conteste nici un drept din cele câte şi le cerea. Dar era un punct delicat, cel al ireligiozităţii profesate, învăţate în sânul Acţiunii franceze dela început de către şefii ei cei mai ascultaţi.[1] „Nu e loc în această filozofie nici pentru noţiunile metafizice ale unui Dumnezeu infinit şi creator, nici pentru noţiunile mistice sau morale ale păcatului sau răscumpărării, esenţiale şi unele şi altele economiei dogmei catolice".[2] Maurras iubeşte catolicismul, dar în paguba Evangheliei. Motivul pentru care laudă Biserica romană e de-a fi transformat, deformat, aranjat, ameliorat mesagiul lui Isus Hristos, de-a fi organizat ideea creştină de Dumnezeu, de a-i fi scos veninul".[3] „Puternicul spirit social al Romei împăraţilor, întrodus în Biserica catolică, a înăbuşit ideia vărsată în ea de Evanghelie şi a împedecat-o să se desvoalte". „Maurras lega de catolicism ideile venite din Germania asupra elenismului, şcoală a naturii, dispenzator de voluptate, antidot contra renunţărilor şi himerelor creştine. Prudenţa în moravuri, ordinea în cetate [cité] erau apanagiul Greciei; mutilaţiunea, desordinea exprimate în creştinism, îi veneau dintr'o sursă mai adâncă, esenţial ostilă lumii greco-romane, şi care, în această formă de manicheism istoric, reprezenta răul etern, provenind din naţiunea jidovească în care se încarna barbaria".[4]

Mai ales ideile acestea din urmă debitate, nu atât în ziarul Action française cât în cărţile lui Maurras,

[1] Louis Dimier, Vingtans d'Action française Paris 1926, după N. Fontaine op. c. 21.

[2] R. Gillouin, Rome et L'Action Française în L'Eur. Nouv. Nr. 465 din 8 Ianuarie 1927 p. 48.

[3] ebenda.

[4] L. Dimier la N. Fontaine op. c. 22.

scandalizară pe mulţi încă din timpul lui Pius X şi o mulţime de cereri de-a pune capăt credinţii că suprema autoritate bisericească e de acord cu lumina în care prezintă Maurras catolicismul, siliră în 29 Ianuarie 1914 Congregaţiunea Indexului să condamne scrierile aceluia: Le Chemin de Paradis, Anthinéa, Les Amants de Venise, Trois idées politiques, L'Avenir de l'Intelligence, La Politique religieuse, Si le comp de force est possibile şi revista bimensuală Action française. Pius X, deşi aprobă condamnarea, făcu un ultim efort să scape pe ocrotitul său, despre care spune cu regret că totuşi „é un bel difensore della fede", rezervându-şi şi dreptul să publice când va socoti el oportun decretul de condamnare.[1]

Benedict XV, deşi nu mai favoriza integralismul, n'a publicat acest decret din pricina războiului.[2] Pius XI, continuând şi ducând la bun sfârşit politica de apropiere cu Statul francez, nu mai putea permite ca să apară catolicismul în ochii masselor şi ai Statului ca un instrument pentru revendicări politice, ca un monopol exclusiv al aristocraţiei, ca o feudă a celor ce visează la vechiul regim. Mai ales că tot timpul tratativelor sale cu Statul francez, şi toată bunăvoinţa acordată de nunţiul său grupării social-creştine a lui M. Lagnier sau celorlalte străduinţe sociale ale catolicismului francez au fost sabotate şi turburate de criteriile vehemente ale „integraliştilor" pretini ai Acţiunii franceze.[3] In 29 Decemvrie 1926 publică decretul din 1914, adaugând la operile condamnate şi cotidianul Action française.[4] In alocuţiunea consistorială „Misericordia Domini" din 20 Decemvrie 1926, arătând motivele pentru cari condamnă Acţiunea franceză [aservirea religiei unui

[1] v. Decretul acesta publicat cu confirmarea şi cu câteva întregiri de Pius XI în 29 Decemvrie 1926, în L'Eur. Nouv. din 26 Februarie 1927 p. 278—9. N. Fontaine op. c. 31—32.

[2] N. Fontaine op. c. 35.

[3] N. Fontaine op. c. 69 şi M. Brunot, Passim art. cit.

[4] vezi decretul amintit.

partid politic şi doctrinele eronate], declară că fiecare are libertatea să prefere orice formă de guvernamânt, numai să fie „în acord cu ordinea de lucruri stabilite de Dumnezeu", a domeniului politic, cel puţin indirect, domeniului bisericesc, adecă papei, odată ce pretinde ca el să fixeze linia de unde începe politica şi odată ce afirmă că toate acţiunile politice se pot judeca din punct de vedere religios-moral.[1] Fapt e că în preajma alegerilor din primăvara anului 1928, papa s'a găsit iarăşi în lucru dând direcţii pentru alegeri catolicilor din Franţa.[2]

După condamnarea Acţiunii franceze, cardinalul francez dela curie, Billot, distinsul neotomist şi profesor la Universitatea gregoriană din Roma, a fost silit să demisioneze din demnitatea de cardinal, retrăgându-se într'o mânăstire.[3] P. Le Floch, directorul Seminarului francez îndeamnă pe catolicii din Franţa să nu mai fie divizaţi din motive politice, ci chiar dacă fac parte din partide politice diferite să se unească „pe teren religios, pentru a apăra drepturile divine ale Bisericei, căsătoria creştină, familia, educaţiunea copiilor şi a tinerilor, scurt toate libertăţile sacre cari formează baza statelor".[4] Organizarea aceasta pe deasupra partidelor se face în Federaţia naţională catolică a generalului Castelnau, după regulele Acţiunii catolice. Mulţi, şi în primul rând cei dela Acţiunea franceză, văd în aceste directive un amestec al papei în viaţa politică a Franţei, şi o supunere a Lonto Chiara din Roma, dimpreună cu alţi

[1] R. Gillouin, Nouvelles réfleeions sur Rome l'Action française et l'opportunite d'un nouveau concordat în L'Eur. Nouv. din 26 Febr. 1927 p. 268. N. Fontaine op. c. 83. Teoreticianul puterii indirecte a papei [în evul mediu se susţinea puterea directă] şi peste cele temporale este Jacques Maritain, care a scris din prilejul acestor evenimente cartea Primanté du spirituel, Paris 1927. Orice faptă omenească, orice lucru exterior e supus puterii bisericeşti nu în calitatea lui de lucru extern [non en tant que tel], „ci întrucât interesează spiritualul şi ordinea mântuirii" p. 23, 40.

[2] R. Gillouin, Les directions pontificales aux catholiques de France pour les élections legislatives.

[3] N. Fontoine op. c. 100—105. Lucrul s'a petrecut în 13 Sept. 1927.

[4] V. alocutiunea aceea în L 'Eur. Nouv, din 26 Febr. 1927, p. 277.

6 profesori au fost siliţi deasemenea să demisioneze deoarece continuau să nutrească în elevii lor [1] ideile maurrasiene. Toţi ierarhii Franţei şi cei mai mulţi teologi şi clerici s'au supus însă, transformându-se unii chiar în zeloşi apărători ai decretului papal.[2] Galicanismul ierarhiei şi clerului francez a dispărut dela legea separaţiunii, de când papa numeşte singur pe episcopii francezi. Azi ei se supun îndată ordinului papal.

Cu toate acestea Acţiunea franceză continuă a ţinea în jurul ei un mare număr de catolici, dintre cei mai buni, cu toate ameninţările papei că vor fi excomunicaţi.

Se mai pot aştepta de-aci, precum şi din incorigibila pasiune a catolicilor francezi de-a amesteca religia cu politica, îndemnaţi şi de papa, încă multe surprize neplăcute pe seama catolicismului.

[Va urma] Dr. D. STĂNILOAE.

[1] Op. cit. 93—100. Vezi pentru ambele cazuri și articolele Pucci și Gillonin din L'Eur. Nour. din 8 Oct. 1927 și 15 Oct. 1927.

[2] N. Fontaine op. c. 10.

CUM ÎNVĂŢĂM AZI OMILETICA?

In ziua de azi, Omiletica se învaţă nu cu mult deosebit de vremurile de altădată. Se poate, e drept, să fie multă noutate în felul de a înfăţişa materialul Omileticii. Se caută mijlocul de a-l înfăţişa cât mai apropiat de trebuinţele propoveduirii, cât mai sprijinit pe alte soiuri de cunoştinţe pe care le avem, cât mai firesc, nu ca ceva străin, greoi.

Multe tratate pe care le-am avut noi, chiar desfăşurări învăţate ale materiei, au putut fi reci, anevoioase la studiat, nu prea de mare ajutor, când păşeai la practica propoveduirii. Dela acelea până azi, este o mare depărtare. Este un spor foarte simţit, în ce priveşte căutarea de a face această învăţare mai uşoară, cartea de Omiletică mai cu lipiciu.

De multe ori, când citeşti câte o carte de soiul acesta, este azi ca o desfătare. Scriitorul care pe lângă cartea bisericească, mai ştie şi învăţătură de a mirenilor, dacă este şi el un bărbat care a gustat din vâna literaturii, a ştiut să pună mai multă mireasmă în cartea sa, s'o lege mai meşter de viaţa care curge, şi aşa cartea să se poată citi mai uşor, mai plăcut.

A eşit anul trecut un tratat de Omiletică, fără însă a purta acest nume. Ii zice „Cartea Oratorului" [Manuel de l'Orateur]. Autorul este un predicator de seamă al Bisericii catolice de azi, Abatele Sertillanges, membru al Academiei franceze, bărbat cunoscut prin multe soiuri de scrieri. Cartea sa este cu totul alta decât ce ştim noi despre Omiletică.

Deşi ne îndrumează tot în calea propoveduirii, cu toate acestea găsim la el alte capitule, altă rânduială a materiei, alt cuprins decât cel obişnuit al nostru. Din pricina aceasta cartea se înfăţişează ca o noutate, cetirea ei te îmbie să n'o laşi şi-ţi este o însoţire plăcută. Inveţi din ea multe alte lucruri pe care nu le înveţi din cărţile de Omiletică.

N'aş putea spune că scrierea în sine e mai bună ca altele. Teologia franceză are Omiletici mai bune ca aceasta, deşi sunt mai vechi. Unele sunt neîntrecute până azi. Sunt şi frumoase. Aceasta a lui Sertillanges are însă şi ea partea ei. E o carte a zilei, e ruptă din şirul vieţii. Din pricina aceasta, cititul ei este uşor.

Nu urmează însă că, dacă ai citit-o, ştii să faci predici. De fapt, aceasta nu urmează din nici o Omiletică. Ai învăţat însă lucruri care au să-ţi fie de folos când ai să lucrezi predici.

A predica însă se învaţă predicând: 1. citind predica altuia, deci văzând cum a lucrat el, stând şi chibzuind, luminându-ţi rânduielile puse de Omiletică, prin ce vezi că a făcut altul; 2. privind în însaşi lucrarea vie cum predică altul, căutând să te dumereşti cum a făcut el, dacă cumva a izbutit; 3. încercându-te tu singur.

Dupăcum nu se învaţă medicina din tratate, ci dela spital, dar tratatul având şi el rostul lui, făcându-te să prinzi mult mai bine ce se face la spital; dupăcum nu înveţi înotul numai citind teorii despre mişcarea trupului în lupta cu apa; tot aşa propoveduirea nu se va învăţa cu mărginirea la carte, fără păşirea pe ogorul propoveduirii, fără privirea a atâtor şi atâtor lucrări de felul acesta.

Este bine să avem cărţi de Omiletică, pe cât se va putea de frumoase; este bine să nu privim studiul ei ca ceva de prisos; dar iarăşi să nu ne oprim numai la ea şi încă să nu ne oprim la ea numai după cât o ştim până acum. Să nu socotim Omiletica numai împletitura aceia de îndrumări pe

care le ştim, ci să socotim că, ea fiind şirul de învăţături culese din practica celor ce s'au ostenit cu propoveduirea, să avem în vedere că învăţăturile acelea se culeg până în ziua de azi, că sunt totdeauna multe noutăţi de spus despre chipul propoveduirii de azi faţă de ce era cu 20, 40, 60 de ani îndărăt. Deşi nouă ni se pare că nu sunt noutăţi, fiindcă noi nu ne prea batem capul cu propovedania, dar sunt gânduri de luat în seamă despre mersul propoveduirii şi spre care e de folos să-ţi îndrepţi cuvântul tău.

Deci să nu se creadă că suntem în rânduială cu învăţământul Omileticii, numai învăţând-o după cele mai bune cărţi ale ei. Cu aceasta rămânem tot în ce eram mai nainte, deşi şi cu un lustru mai nou. Mai nainte, trebuie să se ştie, doar erau învăţături foarte bune, numai că vremea mai adăoga altele şi altele. Nu se strică principiile, vechea rânduială, dar sunt schimbate unele stări ale sufletului, şi aceasta numai decât propoveduitorul trebuie s'o aibă în vedere.

Apoi atunci ce este de făcut?

Iată ce este de făcut: Nu trebuie să ne mărginim la învăţarea Omileticii aşa după cum o ştim ci să mai studiem şi pe predicatori, sau vremea unor predicatori. In laturea aceasta. noi suntem foarte dezarmaţi. In adevăr, predica din cei din urmă 50—60 de ani are sporuri foarte frumoase. Noi am avut predicatori, fie în Europa, fie în America, prin care predică a ajuns la îmbunătăţiri foarte însemnate ale lucrului ei. Dar sunt acelea ştiute?

Odată predica avea o alcătuire mai grea, cu mai multă retorică, cu mai multă amănunţime. De asta predica era şi mult mai lungă. Azi predica e mai uşoară. Alcătuirea ei mai firească, mai puţin lucru de şcoală, mai în felul cum vorbeşte omul. Prin aceasta, lucruri mai grele ca gândire, sunt făcute mai uşoare de urmărit.

Predica americană e cea care a avut mari păşiri înainte în calea aceasta. Un Moody este un mare

predicator, care ne pune la îndemână lucruri de adâncă învăţătură, dar fără nici o opintire pentru minte de a le urmări. Totul este împletit cu şirul vieţii, cu curgerea ei. Intr'o predică a lui, ai 5—6 pilde, prin care totul este viu şi săltat înaintea ochilor tăi.

Cât de uşoare sunt lucrurile credinţei când le citeşti în predicile lui Robertson! Nu sunt multe, că acesta a trăit puţin. A murit la 37 de ani. Dar ce urmă vie a lăsat! Ce meşteră citire în suflet găseşti în predica lui! Din pricina aceasta, cât de citite sunt ele până în ziua de azi, nu numai în Anglia lui, ci şi aiurea!

Anul acesta s'au împlinit 50 de ani dela moartea lui Spurgeon. Cât se poate învăţa dela el! A fost şi profesor de Omiletică. Dar ce se potriveşte ce spunea el, viu şi din gustarea lucrului însuşi, faţă de ce învăţăm noi ca o teorie prea trecută prin multe site şi scuturate de frământarea vieţii!

Au auzit mulţi de un predicator ca Charles Kingsley, deşi a fost şi el om din vremurile noastre? Nu.

Apoi nu se învaţă Omiletică fără a privi la toţi aceşti oameni care au grăit creştineşte semenilor lor lângă vremea noastră. Trebue să cunoaştem astfel de predicatori, şi o învăţătură de Omiletică, mărginită numai la metoda trecutului, este o metodă care nu întrebuinţează tot ce pune înainte vremea de faţă.

Deci trebue să avem ca regulă: Nu trebue să învăţăm numai Omiletica, ci şi pe oamenii Omileticii; nu numai propoveduirea, ci şi pe propoveduitori. Prin ei, înveţi să faci şi tu. In tovărăşia lor, ai o minunată şcoală.

Un tinăr, care a isprăvit cartea Omileticii, dar nu a citit volume întregi de propoveduiri, nu a văzut cum face unul, cum altul, şi nu a stat cu condeiul în mână să însemne ce a prins aici, ce dincolo; un tinăr care nu stă să cumpănească toate acestea nu

sporeşte mult în învăţătura propoveduirii. Va şti multe, dar va fi departe de suflete, va pluti prea în văzduh, într'o lume pe care n'a văzut-o la alţii, pe care nu s'a învăţat s'o guste singur.

Asta e marea lipsă din vremea noastră în ţara noastră. Tinerii ştiu, în de obşte, oarecare reguli de alcătuire a unei cuvântări, dar n'au cules din înseşi cărţile de predici, n'au privit lucrul altuia, n'au urmărit gândirea care umblă prin feluritele cuvântări.

Dacă nu învăţăm Omiletica în felul acesta, nu învăţăm bine şi în aceasta trebue să vedem noi cea mai mare lipsă în învăţământul Omileticii. Suntem numai oamenii cărţii, nu şi privitorii lucrului. Nu păşim pe ogor, să vedem cum au făcut atâţia şi atâţia propoveduitori.

Aici trebue adusă îndreptarea, fiindcă de aici urmează o grămadă de păcate. Mă uit la mulţi care înseamnă ceva în oraşele lor, unii chiar fruntaşi într'un ţinut întreg, preoţi care au fost buni studenţi, care au dorit să făptuiască ceva în sânul obştii. Totuşi, când au ieşit cu cartea de predici în lume, îţi acoperi obrazul de ruşine.

Stai şi te întrebi: Dar bine, oamenii aceştia au învăţat carte, au avut profesori, au avut cărţi de lucrare a predicilor... de ce acum le întocmesc aşa de nenorocit! Cum se poate aşa sărăcie de gânduri, când doar stai cu Scriptura în mână, care te încălzeşte, te arde cu cuprinsul ei! Cum atâta neîndemânare, atâta îngustime a zării, în care închipuirea omului aleargă şi găseşte rostiri proaspete, vii şi înaripate.

Unii din aceşti preoţi au fost şi încununaţi pentru alte soiuri de lucrări ale lor. Totuşi, când au eşit între fraţi cu cartea de predici, departe au rămas de ce au secerat aiurea.

Aş putea înşira aici multe nume de preoţi, din România veche şi din cea nouă, dar n'aş voi să-i amărăsc. Şi i-aş amărî, fiindcă, dacă este să fac o cernere dreaptă, din multe astfel de cărţi nu mai

rămân decât zdrenţe. Ci eu nu vreau să întristez pe nimene, ci numai să găsim alte căi de păşire şi luminare.

Deci venim la întrebarea: De ce aceasta şi de unde această lipsă?

Inainte de toate, eu mă gândesc că numai din faptul că oamenii aceştia nu au mai eşit din ce au învăţat la Omiletică. Ei fac ca oamenii care au stat toată vremea la oraş şi nu au mai ieşit să guste şi ei largurile şi viaţa de ţară şi priveliştea brazdei, cu pâlpâirea puterii de zămislire de fiecare clipă. Preoţii care păşesc cu predici aşa de amorţite nu s'au ostenit să mai citească şi ei ce au lucrat alţii, să guste propoveduirea unor oameni aleşi. Aceia îţi deschid zări pe care nu le-ai putut prinde numai din crâmpeie şi din teoria rece.

Dacă acei de care am pomenit mai sus că au alcătuit predici cum am arătat, ar fi păşit ceva mai departe de ce au apucat, cred că nişte oameni luminaţi şi isteţi precum sunt, ar fi lucrat ceva mai bine.

Dar aşa se cunoaşte că nu au ieşit din câmpul îngust în care s'au mărginit. Au rămas la oraş şi n'au voit să iasă la ţară. Vorba lor e uscată, stearpă, spălăcită. Vor să facă, dar nu ştiu cum. Ii cheamă lumea la treabă, fiindcă îi vede fruntaşi între ai lor, dar nu pot târî lumea după ei.

Deci la noi se cunoaşte că n'am ieşit din graniţa Omileticii teoretice. Schimbăm cărţile, dar rămânem tot acolo. De aceea am spus la început că azi avem cărţi foarte frumoase, dar, ca urmare, nu suntem la mare deosebire faţă de ce am fost odată, când aveam cărţi mai grele, pentrucă am rămas în aceleaşi graniţe ale teoriei.

Ah! dacă am ieşi să vedem cum lucrează oamenii! Oh, dacă, dela cărţile de mecanică am păşi să vedem cum se lucrează în fabrică!

Oare inginerii nu au metoda asta? Oare până nu priveşti pe altul, până nu încerci tu singur, ai

să fii bun inginer, numai cu ce ai răspuns la examene?

Din pricini ca acestea, eu am prefăcut ceva din materia Omileticii la Chişinău, unde o predau studenţilor de acolo. In anul 3, fac şi eu materia propriu zisă a Omileticii, adecă teoria, aşa cum se obicinueşte. Dar cum trec în anul 4, schimb drumul. Nu mai facem teorie. Facem chipuri omiletice. Vorbim despre feluriţii predicatori, mai cu seamă de mulţi din vremea noastră, despre care nu este obicinuit să se vorbească.

N'au făcut aşa profesorii mei cu mine, dar socotesc eu de trebuinţă să fac cu cei pe care-i învăţ eu. In revista Luminătorul din Chişinău, am tot tipărit materiale despre astfel de chipuri, şi am încă de scris în privinţa aceasta.

Trebuie să privim Omiletica în carne şi oase, şi aceasta este când o priveşti nu numai static [în carte], ci şi dinamic, în însuşi lucrul omului care s'a zbătut în calea aceasta. Aici vezi că predica nu este numai un trunchi cu câteva ramuri [felurile predicii], ci cu o felurime negândită, care rodeşte fără încetare.

Şi de asemenea, nevoile preotului de a păşi ca organ al graiului creştinesc sunt azi mult mai multe ca altădată. Nu numai Biserica cheamă pe preot ca să răsune glasul lui între păreţii ei, ci şi alte împrejurări ale lumii din afară vin şi cer preotului, să fie mai meşter la cuvânt.

De pildă, eu la Chişinău, am îndrăznit să vorbesc studenţilor despre noua stare în care se află, dacă nu toţi preoţii, dar unii, de a vorbi ca soli în adunările ţării. Avem azi preoţi deputaţi şi senatori. Oare să nu fie pentru noi o grije ca preoţii noştri să fie sprinteni la cuvânt? Oare nu este un chip de a sluji Biserica, dacă preotul care a ajuns în Sfatul Ţării ştie să-şi depene cuvântul său cu măestrie?

Iată că aceasta este o împrejurare nouă, adusă de vreme, care nu trebuie să scape de grija Bise-

ricii. Dacă ea ar avea în acele adunări naţionale câţiva vorbitori cari să meargă strună cu cuvântul lor, ar fi un mare folos pentru noi!

Nu poate fi şi acesta acum un capitol al Omileticii, adus de o împrejurare nouă. Biserica Franciei a avut acele prilejuri şi ea a avut bărbaţi care s'au făcut cunoscuţi în latura aceasta. Monseniorul Dupanloup, fost episcop de Orléans, dela moartea căruia s'au pomenit 50 de ani acum 2 ani, şi abatele Lemire, trăit mai aproape de noi, au fost chipuri ale acestei stări. Ei sunt pilde dela care se poate învăţa.

Imprejurările întrebuinţării cuvântului nu stau pe loc. Eu am dat prin aceasta numai o pildă, dar ele sunt multe şi studenţii mei dela Chişinău le aud.

Aceasta înseamnă a învăţa Omiletica în carne şi oase, a vedea toată noutatea care pâlpâe în jurul nostru şi a privi pe toţi ceice lucrează.

Nici nu-şi închipuie cineva cu cât mai frumoasă este Omiletica, dacă o urmăreşte cu ochii aceştia. Nici nu bănuieşte cineva câte poteci găseşte omul care chibzuieşte în felul acesta, pentru a găsi cât mai bun loc pentru cuvântul său.

Pentruca cineva să nu rămâie nedumerit faţă de aceste spuse ale mele, trebuie să-l pun pe el însuşi în măsură de a gusta astfel de lucruri. Pentru aceasta însă să ia oarecare osteneală. Să nu se mărginească numai la ce am scris eu aici, ci să se ducă şi unde îl voi trimite eu. Acolo va găsi adeverire pentru ce spun eu aici.

Eu cu mare interes am cetit anul acesta cursul de deschidere al învăţământului de Omiletică la şcoala teologică din Chicago, în toamna trecută. Am şi pomenit de cugetările din el studenţilor mei dela Chişinău, dar n'am putut să mă mărginesc la atâta. M'am apucat şi l-am dat pe româneşte şi a ieşit anul acesta în revista Luminătorul pe 1—15 Maiu. Doresc să fie citit. Dar cine-l va citi va vedea câte zări nouă, câte drumuri ni se deschid nouă în câmpul Omileticii.

De aceia cum să stai numai la teoriile retorice ale cărţii de Omiletică? Acelea pot fi foarte bune şi totuşi să rămâi pe loc. Aşa trebuie să fie, că atâţia dela noi, care au voit să fie predicatori, au rămas pe loc.

Fiecare vreme îşi are gândurile ei care o muncesc şi mijloacele ei de lucru. De aceia noi nu trebuie să ne închidem într'o teorie care sună la fel pentru toate vremurile, ci să vedem cum este urmată ea în tot timpul şi sub ochii noştri.

Ce plină de lumină, în această privinţă, este o carte care a ieşit anul acesta în Londra! Ea priveşte chipurile omiletice, cu toată noutatea pe care o aduce fiecare din ele. De cum o deschidem, şi simţim că este altceva decât ce suntem obişnuiţi a afla în această materie.

„Predicarea, scrie autorul, a suferit în aceşti treizeci de ani în urmă o schimbare aproape revoluţionară. In ea se spun felurite lucruri, dar se spun în chip felurit. Vestirea şi sarcina predicatorului rămân în miezul lor aceleaşi; dar vestirea aceasta este împărtăşită oamenilor într'o limbă nouă şi cu o hotărâre nouă; iar sarcina de „a zidi pe cei sfinţi" şi a întoarce, pe cei păcătoşi este luată dintr'o lature nouă.

„Această carte nu urmăreşte să ne înfăţişeze decât numai persoane. E o încercare de a ne da trăsăturile cele mai izbitoare ale câtorva din cei mai ascultaţi şi cu mai mare înrâurire predicatori englezi din vremea noastră. Ea nu urmăreşte să fie, într'un fel oarecare, o istorie a cugetării religioase din această vreme. Ţinta ei este mai degrabă a ne împărtăşi felul şi metoda prin care inşi răzleţi au tâlcuit obştei bisericeşti rezultatele cugetării lor religioase. Din pricină că atmosfera de gândire a suferit unele schimbări, atât pe amvon, cât şi în băncile ascultătorilor, şi căile predicării s'au mai schimbat, şi de aceia poate fi de folos să amintim una sau două din căile mai largi pe care s'a mişcat cugetarea protestantă engleză dela 1900 încoace".

Deci numai atât de scurtă vreme la mijloc, şi încă scriitorul crede că este bine ca să luăm cunoştinţă de o cât de slabă prefacere petrecută în gândirea sau ţinuta oamenilor. Aceasta, din grija pentru predica însaşi, ca să ştim cum să ne mişcăm cu cuvântul nostru.

După nevoia vremii ori după chipul de a izbândi mai uşor, nu se propoveduiesc totdeauna aceleaşi materii. Din întreaga armătură creştinească, se iau mai mult unele decât altele. Aceasta o şi spune acest scriitor, în ce înşiră el mai la vale. In vremuri trecute, scrie el, s'a predicat mai mult despre rescumpărarea săvârşită de Hristos; în vremea noastră, iată o cotitură: mult mai mult se predică despre răstignire, despre dragostea Lui arătată în moartea de pe cruce. „Dacă un student care învaţă predicarea, scrie el, ar umbla, timp de un an, în douăsprezece biserici ale confesiunilor mai de seamă din Anglia, mă îndoiesc că el ar auzi mai mult de odată sau de două ori o învăţătură mai ortodoxă despre Cruce decât aceasta: că ea este descoperirea cea mai înaltă a iubirii ca jertfă, un fel de pildă sau dramă a iubirii, iubind până la sfârşit. Vechiul „Plan al mântuirii" abea este cunoscut pe nume de ceice şed azi în bănci".

Va să zică gândirea ascultătorilor a suferit oarecare prefaceri dela ce era odată. Ei privesc învăţătura creştinească mai mult dintr'un unghiu decât din altul. Iată pentruce predicatorul trebuie să fie cu ochii larg deschişi, ca să vadă tot ce se petrece şi să ştie cum să urmeze.

Dacă predicarea de azi în Anglia a păşit spre această prefacere, ea nu este o slăbire în focul ei, zice mai departe scriitorul. „Amvonul de azi, scrie el, predica aceasta cu tot atâta seriozitate, cu un simţ tot atât de împătimit, că omul şi obştea de azi nu se pot lipsi de ea pentru rescumpărarea lor; cu tot atâta cheltuială minunată a darurilor minţii pentru chemarea de propoveduitor, ca şi cum ar fi propoveduit „vechea evanghelie" în zilele lui Spurgeon,

Parker şi Liddon. Cred că treapta la care s'a ridicat mintea şi seriozitatea sunt azi mai înalte pe amvonul din 1931 decât era în 1900".

Iată câte lucruri nouă ni se spun, iată cum Omiletica trăieşte clipe vii. Este un trup care nu stă amorţit, ci care dă fructe şi rodeşte.

Am luat numai mici crâmpeie din carte, pentru a dovedi ceva din cele spuse de noi mai nainte. Ea este însă un mare volum, care este o fericită dovedire a tuturor celor înşirate. Cartea este şi mânată de gândul acesta. Ea se numeşte „Căpeteniile amvonului din ziua de azi" *(Princes of the modern Pulpit)* şi are subtitlul „Cârmuitorii religioşi ai unei generaţiuni" *(Religions leaders of a generation)*. Scriitorul se numeşte *Ernest H. Jeffs*. Ne dă 20 de chipuri de astfel de propoveduitori şi ne înfăţişează astfel Omiletica în mersul ei prin propoveduirea celor mai aleşi cuvântători.

Este şi acesta un chip de a învăţa Omiletica. El trebuie să întregească ce am învăţat noi până acum. Prin el, vom drege multe din lipsurile de azi. Am ţinut să-l spun, pentruca să nu ne măcinăm în sbatere zădarnică, fără roadă şi cu părere de rău că predica noastră tânjeşte.

Luând însă şi calea mai practică, de a privi spre semenii care lucrează, ea ar putea fi mai bună.

ARHIM. SCRIBAN.

PROFETUL IOIL ŞI RUSALIILE.

Aproape că nu este eveniment de seamă în istoria împărăţiei lui Dumnezeu, care să nu fi fost prevăzut de trimişii şi interpreţii voei divine, de profeţi. Astfel şi ziua coborârii Duhului a fost anticipată mult timp nainte de realizarea desăvârşită a evenimentului sfânt. Sfântul Petru confirmă evenimentul cincizecimii [Fapte cap. II] tocmai prin cuvinte de ale profetului Ioil, iar în fruntea confirmării sale se află premisa: „Aceasta este ceeace s'a zis prin prorocul Ioil".

Prezicerea fenomenului extraordinar al coborârii Duhului face parte din mesianismul lui Ioil. Concepţiile mesianice le exprimă în special în partea a 2-a cărţii sale. In fruntea acestora se află renumita profeţie despre „efuziunea Duhului Sfânt". Discursul este inaugurat prin cuvintele: „Cutează pământule, bucură-te şi te veseleşte!... Indrăzniţi dobitoacele câmpului!... Şi fiii Sionului bucuraţi-vă şi vă veseliţi". Prologul acestei profeţii ne aminteşte de măreţul discurs al lui Isaia [I, 2...] întrodus prin vehementul: „Auzi cerule, ascultă pământule!" Câtă deosebire între graiul în uz la oratorii zilelor noastre: „Domnilor!", „Stimaţi ascultători!", „oameni buni!" şi zguduitorul: „Ascultă cerule! ia aminte pământule!".

Profeţii aveau convingerea, că ceeace vorbesc nu provine dela dânşii, ci ca un foc dă curaj timizilor, maturitate tinerilor, gângavilor cuvinte. Revelaţia ce aveau de comunicat le apărea chiar lor streină; de aici energia de foc a profeţilor în faţa destinului veacurilor viitoare [conf. prof. Dr. H. Graetz: Ist. Evr. I. p. 23]. Desigur că un astfel de suflet

curat şi energic este şi Ioil. El se ridică cu inimă sângerândă în contra acelor cari întârzie cu renaşterea lăuntrică. Iar ca urmare a convertirii, prevesteşte Ioil o varietate de bunuri materiale: „Domnul va da bucate întru dreptate, va trimite ploaie timpurie şi târzie şi se vor umplea ariile de grâu, şi se vor vărsa teascurile de vin". Dar mai ales se vor bucura cei aleşi ai Domnului, de favoruri de ordin spiritual. Ioil anunţă pentru timpul de „după aceea turnarea Duhului divin preste tot trupul,... şi vor proroci feciorii şi fetele şi bătrânii visuri vor visa... şi tinerii vedenii vor vedea... şi preste slugile mele şi preste slujnicile mele în zilele acelea voi turna din Duhul meu, şi vor proroci. Şi voi da minuni în cer sus şi semne pre pământ jos, sânge şi foc şi aburi de fum" [II. 28—30].

In acest pasagiu Ioil anunţă fenomenul extraordinar care va să aibă loc la orele 9 din a 50-a dimineaţă dela primele Paşti. Profetul închipue coborârea Duhului în felul unei ploi, a unei vărsări, de aceea zice: „turna-voi din Duhul meu". „Tot trupul", închipue pe toţi oamenii, întreg neamul omenesc fără deosebire.

Prin cuvintele: „după aceea" pare a se arăta, că turnarea Duhului se va face în urma epocii de prosperare materială, prosperare care va fi „o răsplată pentru anii cari i-au mâncat lăcustele şi omidele şi gândacii". Prosperarea materială închipue minunatele binefaceri ale epocii mesianice, iar expresiile „după aceea" ne îndrumă spre timpul când predicarea învăţăturii mântuitoare devenise deja realitate. Semnele minunate, pe cari le prevede Ioil, sunt fenomenele extraordinare cari în timpul Mântuitorului vor avea loc în lumea siderală şi terestră. In seria acestor minuni poate fi încadrat şi chipul limbilor de foc, „care a schimbat adânc pe cei 12 apostoli încât din nişte pescari de rând, din nişte vase slabe, au ajuns a fi reformatorii lumii păgâne. Nu mai vorbeau ei, ci Duhul Sfânt vorbia prin mintea, prin sufletul, prin gura lor. De aceea,

înaintea lor, pierea întunerecul inimilor păgâneşti precum piere întunerecul nopţii la ivirea zorilor. Ardoarea Sfântului Petru, iubirea Sfântului Ioan Evanghelistul, credinţa Sfântului Pavel, îndrăzneala creştinească a sfântului Ştefan, mucenicia veacurilor dintâi, izbânda creştinismului — cum se poate explica oare, dacă nu prin puterea Duhului sfânt, acea forţă supremă care, dela plecarea Mântuitorului lucrează minunat prin oamenii aleşi". [Conf. Rev. Biserica ortodoxă pe 1924 p. 331]. In ce sens se înţelege generalitatea revărsării Duhului, o indică cuvintele: „bătrâni, tineri, slugi, slujnice". Profeţia nu e în consideraţie de funcţiuni sociale. Prin împărtăşirea în aceeaş măsură a puterii Duhului dumnezeesc, se şterge diferenţierea din sociologia dinainte de Hristos. Ca urmare toţi se vor putea împărtăşi de bunurile spirituale. Profeţii vor avea nu numai cei liberi, ci şi desmoşteniţii lumii acesteia — robi şi roabe, — vor fi organe privilegiate ale lui Dumnezeu. Ioil anticipează starea socială visată de dumnezeescul Pavel, când „nu este Iudeu nici Elin, nu este rob nici slobod, nu este parte bărbătească nici femeiască; ci toţi unul... întru Hristos". Nu pare a fi corectă interpretarea acelora, cari consideră făgăduinţele minunate ale profetului, o surpriză rezervată excluziv lui Israil, deşi din partea ultimă a cărţii s'ar putea stoarce înţelesul forţat, că popoarele sunt menite peirii. [Neamurile cari se vor strânge în valea Iosafat, spre a fi judecate, sunt toţi vrăjmaşii împărăţiei lui Dumnezeu; între aceştia pot fi şi Israiliţi]. Ioil parecă pledează uneori în favoarea coreligionarilor israiliţi; totuşi prin această profeţie înlătură el particularismul excesiv al naţiunii sale, înlătură ideile rătăcite ale Iudeilor şi propagă universalismul cel mai larg; iar în acest sens scrisul său este nu numai o anticipaţie a Rusaliilor, ci poate fi un preludiu la învăţătura Aceluia, care şi-a dat sângele Său scump pentru mântuirea tuturora.

Prof. NICOLAE NEAGA.

EVOLUŢIA CONCEPŢIEI DESPRE SUFLET ÎN FILOZOFIA ANTICĂ.

Concepţia despre o substanţă spirituală, care ar exista independent de trup sau materie, a apărut târziu în filozofia antică. Până la *Anaxagora*, problema existenţei sufletului n'a străbătut încă cugetarea filozofilor. Admiterea unei forţe spirituale, având atribute deosebite de materie, se precizează în filozofia lui *Platon* în forma unui dualism absolut. Insă, până la Platon, concepţia de suflet a suferit felurite schimbări, după spiritul filozofului şi după şcoala de care a ţinut.

In prima epocă, cea naturalistă, sufletul era apa, sau aerul, atribuite tuturor lucrurilor, plantelor şi vieţuitoarelor. *Niles*, care era mai mult naturalist decât filozof, a recunoscut materia ca izvorul vieţii; *Tales* a recunoscut apa, *Anaximene* aerul. Primul, cu toate că a fost adept al hilozoismului şi că a zis: „Toate sunt pline de zei, chiar şi magnetul care atrage ferul“, el a numit „zei“ forţa materială, mecanică, iar nu o forţă spirituală. Pentru Anaximene, aerul a fost suflarea omului precum şi izvorul vieţii. Anaximandru, naturalist ca şi predecesorii săi, a admis ca origină a universului tot o substanţă materială, «*apeironul*», în care totul există virtual. Acest apeiron însă cuprinde un atribut nou, atributul de indefinit, de nedeterminat. Caracterul de nehotărât al apeironului pregăteşte terenul pentru concepţia de suflet [νοῦς].

Heraclit a recunoscut un suflet mondial, reprezentat prin raţiunea universală. Acea raţiune era

simbolizată prin foc. Acest foc e legea veşnicei transformări şi a ordinei permanente a universului. El e împrăştiat în tot universul cât şi în om. Raţiunea individuală face parte din raţiunea universală. E un fel de trecere continuă între această raţiune exterioară şi între raţiunea interioară a omului şi omul e cu atât mai desăvârşit, cu cât curentul între aceste două raţiuni e mai bine stabilit.

Ajungem la Eleaţi, cu *Parmenide, Zenon* şi *Melisus*. Aci se vede un dualism între raţiunea, care ne arată realitatea aşa cum este, şi între simţurile noastre, care ne arată numai aparenţa realităţii. Ei n'au desluşit însă calitatea acestei raţiuni. Problema dacă raţiunea e de esenţă spirituală sau materială, nu şi-o pusese nimeni încă până acum.

La *Empedocle* întâlnim o forţă mecanică, un ritm periodic, ca la *Heraclit*, numai că acel ritm nu e condus de raţiune. Aci intervine sentimentul ca forţă primordială: dragostea şi ura. Dragostea reprezintă starea de perfecţiune a lumei, adică contopirea elementelor; ura reprezintă starea de desbinare a elementelor şi întruparea omului.

Anaxagora e primul care întroduce concepţia de suflet. Sufletul la el e substanţa cugetătoare, principiul vieţii şi al cunoaşterii. El e independent, căci el nu e atribut, ci un principiu. El nu se amestecă cu materia, ci există singur şi prin el însuşi. El e substanţa cea mai fină şi mai subtilă, dar nu e încă substanţa spirituală ce o vom întâlni la filozofii ulteriori. Acest suflet e muritor ca şi corpul şi nu e atribuit decât fiinţelor vii. Deci, sufletul la Anaxagora, diferă de raţiunea lui Heraclit şi a Eleaţilor, prin faptul că e independent, adică nu e amestecat cu celelalte elemente, şi prin faptul că nu e atribuit decât fiinţelor vii. De aceea el nu-l numeşte forţă sau raţiune, ci „nous", adică suflet.

La *atomişti*, viaţa era identificată cu mişcarea. Deci concepţia lor despre lume şi suflet e cu totul mecanică. Inteligenţa omului e rezultatul combina-

ţiilor atomice; deci sufletul la ei se confundă cu materia.

Sofiştii, arătând imposibilitatea omului de a cunoaşte absolutul, nu ne dau nici o lămurire în această latură.

Despre *Socrate* ştim că a crezut în nemurirea sufletului şi în existenţa lui Dumnezeu, dar ca om de activitate şi ocupându-se mai mult de laturea practică a vieţii, nu ne-a dat nici o desluşire despre constituţia, substanţa sufletului. El a vorbit de nemurirea sufletului, întru cât aceasta ar influenţa viaţa noastră. Se ştie că scopul lui Socrate a fost renaşterea morală a neamului său, deci el presupune deja moralitatea, virtutea în sufletul omului. Deducem deci că sufletul la Socrate era virtutea pe care el o identifica cu ştiinţa, care există în fiecare om şi a cărei datorie e de a o deştepta. Deoarece noi posedăm o inteligenţă, ea trebue să se afle şi în cauza care a produs-o. El crede deci în providenţa divină, precum şi într'o comunicaţie între oameni şi divinitate. El admite posibilitatea unei inspiraţii şi a unei voci intime capabile de a ne da presimţirea viitorului. E ceeace numea el „semn divin" *(daimonion).* Acest daimonion îl conducea în toate împrejurările vieţii. El îi dădea aprobarea sau desaprobarea. Seninătatea lui în faţa morţii, refuzul de a fugi din închisoare şi siguranţa că face bine procedând astfel se explică prin acest semn divin care i-a dat aprobarea lui internă. Astfel, acest daimonion era călăuza, lumina morală a vieţii lui.

Am văzut deci că în prima epocă raţionalistă nu se face deosebire între spirit şi materie. Eleaţii, cu toate că recunosc superioritatea raţiunii, nu-şi pun încă problema dacă această raţiune e de o substanţă diferită sau identică cu materia. Anaxagora e primul care exprimă noţiunea de suflet, care, deşi de o substanţă mai fină ca materia, e totuşi material.

Platon e cel dintâi care admite existenţa unui suflet *spiritual,* de o substanţă cu totul opusă ma-

teriei. Acest suflet e deosebit de acela al lui Anaxagora, prin atributele lui cu totul contrare calităților materiale. Acest suflet e *nemuritor*. Platon e cel dintâi care atribue sufletului calitatea de nemurire în mod argumentativ.

Primul argument e argumentul alcătuirii calitative. Pentru Platon, sufletul e nemuritor, pentrucă e simplu şi ce e simplu nu poate fi descompus. Trupul e muritor, fiindcă se descompune şi descompunerea provine din distrugerea elementelor alcătuitoare. Ce e simplu nu se descompune, e nemuritor, indisolubil, indestructibil. Ce e compus e schimbăcios, sufletul deci, fiind simplu, e etern; se naşte din cele eterne şi se întoarce la cele eterne, adică la ce e de aceeaş natură cu el.

Al doilea argument e argumentul scos din succesiunea contradictorie. După cum căldura e urmată de frig, starea de veghe de starea de somn, viaţa corporală urmată de moarte, tot aşa trebue să admitem că viaţa a existat înainte de a fi înăbușită în corp şi că ea există şi după moarte.

Al treilea argument e acel dedus din legea contradicţiei. Ideile contradictorii se exclud. Un obiect nu poate participa în acelaș timp la două idei contrare. Dacă focul e legat de ideia de căldură, el nu poate fi legat în acelaş timp de ideia de frig. Aşa, moartea venind către suflet, sufletul fiind contrarul de moarte, fuge de ea, lăsându-i pradă trupul.

Acest suflet nemuritor, spiritual e legat de ceea ce e de aceeaşi natură cu el: de lumea ideilor, singura lume adevărată, invariabilă, perfectă, nemuritoare şi invizibilă. Această lume e permanentă în genul concepţiei Eleaţilor, pe când lumea simţurilor e schimbăcioasă, imperfectă, vizibilă, în genul concepţiei eraclitismului.

Platon a fost, deci, un dualist intrasigent. El a recunoscut două lumi cu totul deosebite una de alta: lumea adevărată a ideilor, care e eternă, şi lumea simţurilor, variabilă şi muritoare. Dar această lume

nu e o iluzie, ca la Parmenide, ci are mai puţină realitate ca lumea adevărată, prin faptul că e trecătoare. Acest dualism el nu l-a admis numai în cosmos, ci şi în om, care e format din două substanţe: sufletul nemuritor aparţinând lumii eterne şi trupul muritor aparţinând lumii simţurilor.

Ne întrebăm, care e raportul între aceste două lumi? Lumea simţurilor nu e cu totul deosebită de lumea ideilor. Ea e deosebită ca esenţă, nu ca înfăţişare. Există, deci, între ele un raport de asemănare. După cum umbra e copia obiectului dela care porneşte, tot aşa lumea simţurilor e copia lumii eterne a ideilor. Omul, în raportul lui cu lumea obiectivă, îşi aminteşte de ideile adevărate ale lumii reale, căci sufletul, fiind nemuritor, a trăit în acea lume transcendentă înainte de a se întrupa în lumea simţurilor. Deci el păstrează încă în el, în stare virtuală, amintirea acelor obiecte perfecte, pe care le-a văzut odinioară, reminiscenţe virtuale actualizate în raportul lui cu obiectele sensibile. Lumea obiectivă, fiind copia lumii ideilor, e cauza care trezeşte în noi amintirile latente, întipărite în sufletul nostru din timpul vieţii noastre antepământeşti.

Orice cunoştinţă e o relaţie între lumea obiectivă şi între lumea invizibilă a ideilor. Toate ştiinţele implică existenţa acestor două lumi, căci orice ştiinţă pleacă dela observarea obiectelor individuale, sensibile şi se ridică la abstracţiune, prin ajutorul lumii ideilor. Abstracţiunea nu se poate face decât prin principiul de egalitate şi deosebire. Insă în lumea obiectivă noi nu găsim niciodată două lucruri identice, ci numai indivizi, având fiecare caracteristica lui. Noi nu găsim niciodată două lucruri cu totul deosebite, căci, oricât de deosebite ar fi, tot prezintă o oarecare latură comună. Deci principiul de identitate şi deosebire nu ni-l poate da lumea externă, ci acestea-s numai amintiri ale ideii de egalitate şi deosebire.

Cum apare ideia de egalitate? Văd un lucru şi-mi apare în minte altul asemănător. Admiţând chiar că

lucrurile sunt egale, ideia de egalitate e altceva decât lucrurile. E necesar de a cunoaşte egalitatea înainte de a vedea două lucruri egale. Avem ideia egalităţii înainte de a ne fi născut. Deci, ştiinţa de raporturi omul o posedă independent de orice învăţământ. Aşa dar, ideile generale n'au reprezentant în lumea externă a ideilor.

Atât în domeniul intelectual, cât şi în cel estetic şi moral, lumea ideilor serveşte de suport lumii sensibile. Ea ne dă ideia absolută de adevăr, bine, frumos, pentrucă ea posedă toate aceste idei. Ea e deci norma în cercetările ştiinţifice, morale şi artistice. Fără ea, lumea noastră ar şovăi în nesiguranţă, în relativism, pe când lumea ideilor ne luminează ca un far, cu îndoielile noastre, deosebind falsul de adevăr, binele de rău, frumosul de urât.

Lumea sensibilă, imperfectă, nu satisface pe om în toate aspiraţiunile lui, căci el are deja în sufletul său ideia adevărului absolut, pe care nu ni-l dă ştiinţa concretă unde totul e relativ; el are în el ideia binelui şi a frumosului, pe care n'o găseşte realizată în lumea exterioară unde totul e imperfect. Aşa, în contact cu lumea fizică, omul simţeşte un avânt, o nostalgie către regiunea transcendentă pe care a trăit-o odinioară în lumea formelor perfecte şi ideale. Deci ştiinţa, morala, estetica nu sunt decât o aducere aminte. Vedem aci o analogie cu ideile înăscute ale lui Leibniz şi cu categoriile lui Kant. Insă Platon a mers şi mai departe: ideile pentru el nu sunt numai forţe, ci entităţi spirituale.

Ne întrebăm: cu care lume are omul mai mult raport? Partea principală în om fiind sufletul şi sufletul fiind legat de lumea ideilor, evident că omul are mai mare înrudire cu lumea transcendentă. Apoi această lume pământească fiind trecătoare, e natural ca omul să fie mai legat de lumea vecinică, pe care a trăit-o odinioară. Numai trupul e legat de lumea devenirii, pe când sufletul tinde către lumea eternă.

Sufletul, după Platon are trei facultăţi: inteligenţa, sentimentul şi voinţa. Menirea omului e de

a le pune în armonie cu lumea ideilor. Numai atunci el va fi sigur că posedă adevărul, că voeşte şi face binele.

Acestea sunt ideile lui Platon în epoca lui de desvoltare. Către bătrâneţe, concepţia lui despre cosmos şi suflet se schimbă. El nu mai recunoaşte limita absolută a acestor două lumi. In „Parmenide" el nu mai crede în lumea ideilor ca entităţi independente de lumea materială. Odată cu distrugerea idealismului universal, dispare şi dualismul individual. In „Timaios", Platon nu mai recunoaşte existenţa sufletului individual, ci a unui suflet mondial.

Deci Platon nu mai admite limita irevocabilă a acestor două substanţe: cea materială şi cea spirituală, ci el le amestecă. Concepţia lui despre lume şi suflet a suferit un regres din punct de vedere artistic. Viziunea lui poetică a fost înlocuită cu o concepţie mai ştiinţifică.

Aristotel fiind naturalist şi de loc poet, pentru cercetarea adevărului pleacă dela datele empirice. Fondul existenţei este activitatea. Lucrul sau fiinţa care se schimbă realizează calităţi care nu erau decât posibilităţi. Deci toată mişcarea e trecerea dela posibilitate la realitate. Astfel în fiecare lucru recunoaştem două principii interne: posibilitatea unei realizări [materia] şi actul realizării [forma]. Marmora e materia brută, statuia e forma. Dar această formă exista deja în marmoră în mod potenţial şi fu realizată de sculptor. Deci, dupăcum în fiecare lucru se găseşte forma şi materia, aşa şi în om Aristotel a recunoscut actualizarea unei posibilităţi numită: «*nous pathetikos*» sau «*intellectus passivus*». Acest nous e bazat pe organism, e funcţiunea organelor, adică mişcarea. Deci Aristotel e dinamist. Astfel, sufletul având ca bază organele, e muritor ca şi ele. Sufletul [nous-ul] se găseşte la toate animalele şi chiar şi la plante. El are diferite grade: la plante găsim nous-ul vegetativ, la animale nous-ul sensitiv, la oameni nous-ul mai are şi atributul de cugetător.

Contrar lui Platon din epoca desvoltării, care separa ideile de lumea sensibilă, pentru Aristotel ideile există chiar în lucruri. El e adversarul dualismului. Nu există formă fără materie, nici materie fără formă. Deci aceste forțe sunt amestecate, după cum Platon a amestecat în epoca bătrâneței cele două lumi.

Nous-ul pathetikos preface materia în obiect, adică îi dă un scop, o menire, o formă. Dar cine actualizează atunci pe nous-ul pathetikos, pe intellectus passivus? E o forță numită «*nous poitikos*» sau „intellectus activus". Acest nous e nemuritor. Nous-ul pathetikos e pentru nous-ul poitikos ceeace e materia pentru nous-ul pathetikos, adică posibilitatea de activitate. El nu aparține decât ființelor vii. El e independent de trup, pentrucă e nemuritor, deci supravieţueşte după moartea trupului. Dacă această supravieţuire rămâne individuală sau se contopeşte într'un suflet universal, Aristotel nu ne lămureşte.

Stoicii fiind panteişti în concepţia lumii, admit că totul se confundă cu zeitatea. Ne întrebăm dacă acest panteism e spiritualist sau materialist? Pe deoparte ei sunt materialişti, adecă susţin că tot ce există e materie, însă această materie e alcătuită din două principii: unul pasiv, adecă materie inertă, altul activ, adecă materia creatoare, înzestrată cu raţiune şi care e o suflare dătătoare de viaţă numită *pneuma*. Această suflare e spiritul, divinitatea sau raţiunea universală, care conduce totul după un plan. Deci sufletul la stoici e tot materie, însă de o substanţă mai fină decât materia obicinuită. Această substanţă fină e invizibilă şi e înzestrată cu principiul creator.

Epicureii, susţinând că totul se reduce la jocul atomilor, nu admit existenţa sufletului. Scepticii, vecinic îndoelnici, nu susţin nimic ca adevărat sau fals, ca existent sau inexistent.

In filozofia mistică alexandrină găsim preocuparea ideii de suflet atât în curentul neopitagorist

şi iudeo-elenic reprezentat prin *Filon*, cât şi în cel neoplatonic, reprezentat prin *Plotin*. Neopitagoreii influenţaţi de Platon, admit că divinitatea guvernează lumea după nişte prototipuri ideale — numeri e — care se află în spiritul divin, afară însă de «*Unul*», care se află deasupra intelectului divin şi care se confundă cu nepătrunsa divinitate.

Filon considera pe Dumnezeu ca mai presus de orice gândire determinată. El este sinonim cu existenţa. Această divinitate nu creiază lumea deadreptul, ci prin mijlocirea unor demoni sau îngeri. Filon mai admite şi existenţa „Logosului" născut din divinitate şi mijlocitor între Dumnezeu şi oameni.

Concepţia neoplatonică, reprezentată prin *Plotin*, e ultima filozofie grecească şi ultima licărire a unei gândiri în agonie. In zadar spiritul grecesc căuta să lupte contra creştinismului ce se înalţă puternic şi măreţ. La Plotin vedem concepţia dualistă, adică Dumnezeu şi lumea. Insă acest dualism Plotin îl reduce la un monism spiritualist, foarte apropiat de panteism. Din Dumnezeu, forţa absolută emanează lumea spirituală, care cuprinde trei faze. Prima emanaţiune e „Intelectul", din intelect emanează „Sufletul", iar din acesta sufletele oamenilor, ale animalelor şi ale plantelor. Plotin mai admite şi a patra emanaţie, materia, care încătuşează sufletele ce aspiră la eliberare. Această scăpare din cătuşele materiei e mântuirea, iar calea e extazul, adică contopirea cu Dumnezeu.

In această concepţie vedem un preludiu al creştinismului. Totuşi e o deosebire între ideia de emanaţiune a lui Plotin şi ideia de creaţiune din creştinism. Mai e încă un pas de făcut pentruca Mântuitorul Hristos, principiul etern al izbăvirii, să înlocuiască Logosul lui Filon şi intelectul lui Plotin şi să înflăcăreze inimile până la sacrificiul vieţii, în nădejdea vieţii vecinice.

FLORICA SCRIBAN,
profesoară secundară în Chişinău.

DUMNEZEU ÎN NATURĂ.

IX. ADAPTARE LA MEDIU SAU PRONIA CONSERVATOARE?

[Sfârşit].

Pe platoul Mexic, unde nu plouă 6 luni pe an, plantele ar muri, dacă Dumnezeu nu le-ar fi înzestrat cu însuşiri de rezistenţă potrivit climatului.

Acolo trăeşte planta numită cereus. Stiinţa cunoaşte 200 specii de cereus cu flori laterale şi adeseori nocturne. Planta, de care ne ocupăm noi, are o tulpină verde cu cinci feţe care servesc ca să-i mărească suprafaţa tulpinei.

Pentru ce are nevoie planta de o tulpină cu suprafaţa mare? Mărirea suprafeţei verzi aduce cu sine mărirea asimilaţiei, sau nutriţiei.

De ce planta are nevoe mai multă de asimilaţie sau nutriţie?

Fiindcă planta nu are frunze. Frunzele transpiră mult. Locul fiind secetos, planta s'ar fi uscat şi ar fi pierit cu tot neamul ei. Ca să oprească transpiraţia, planta a renunţat la frunze; nervurile frunzilor s'au uscat şi s'au prefăcut în ghimpi. Ghimpii ţin locul frunzelor, dar nu pot face slujba frunzelor. La ce mai slujesc atunci ghimpii? Ghimpii îndreptaţi în toate părţile apără tulpina mustoasă de duşmanii, care ar vrea să o mănânce.

Nu are dreptate dogmatica ortodoxă când spune că conservarea creaturilor este primul act al providenţii dumnezeeşti? Şi că această conservare priveşte şi Universul întreg şi pe individ în parte? Nu este aceasta o creaţie continuă? Astfel pusă chestiunea, desigur că concepţia lui Linné — că Dum-

nezeu a creat forme fixe cade. Darwin în 1794 şi Lamark în 1801 puseră pentru prima-oară în discuţie ipoteza fixităţii speciilor; ei afirmau, că diferenţele de funcţiune modifică organismele şi că aceste modificări sunt cauza variaţiunilor organice. [Macdonald].

Greşit însă se numeşte concepţia aceasta „concepţie veche teologică", fiindcă concepţia teologică ortodoxă nu admite „forme fixe" şi prin faptul că Pronia conservatoare se îngrijeşte şi de indivizi în parte, nu este potrivnică ştiinţelor naturale, — care vorbesc de o adaptare la mediu a plantelor. Putem folosi şi noi termenul acesta „adaptare la mediu", dar în însemnarea luminilor de mai sus.

Iată şi altă plantă care prin grija providenţii conservatoare s'a adaptat la mediu.

Pe nisipurile pustiei şi pe malurile nisipoase ale Mării Negre, creşte o plantă uscăţivă [un mic arboraş] nu cărnoasă ca cereus, numită ephedra. Tulpinele îi sunt verzi, ca să fabrice amidonul, hrana cea de toate zilele. Frunzele au dispărut, ca să evite transpiraţia apei prin frunze. Şi lucru minunat, fiindcă planta nu-i zămoasă, e în afară de primejdia de-a o mânca vitele. De aceea n'are ghimpi ca cereus.

Să vedem lucrul creaţiunei şi într'o plantă de baltă. Trapa natans [cornaci] este o plantă de apă. Respiraţia frunzelor trebue să şi-o facă tot la faţa apelor.

Cum se puteau susţine frunzele pe luciul apei?

La alga numită Sargassum, am văzut că nişte balonaşe numite „plutitori", presărate pe crengi, înlesnesc plutirea.[1]

La trapa natans, providenţa i-a schimbat codiţa frunzei într'un balonaş. In fiecare balonaş se găsesc mai multe cămăruţe cu aer.

De ce nu o singură cămăruţă? Fiindcă, dacă aceea s'ar sparge — prin vre-o întâmplare, — frunza

[1] Vezi capit. V. „Dumnezeu în lumea plantelor".

s'ar scufunda! Cămăruţele acelea fac dar ca frunza să plutească pe faţa liniştită a apei. E ştiut că plantele mustoase sunt plăcute vitelor. Trapa natans e mustoasă.

Cine i-a fixat ei loc de desvoltare în baltă, la adăpost de duşmani?

Putem nega rânduiala Domnului? Dacă ne mai gândim că acolo unde soarele usucă grozav, cum sunt ţinuturile tropicale, plantele sunt mai îmbelşugate în musturi şi au o verdeaţă totdeauna tânără şi un trup totdeauna fraged, înţelegem şi mai bine puterea Creatorului.

Apoi cum se face că cele 5300 grade de căldură ale soarelui, la noi aduc ofilirea florilor iar în ţinuturile arzătoare, sub razele de foc ale astrului ceresc, se pot desvolta flori aşa de frumoase şi de mărimi necunoscute la noi şi unică în creaţiune cum este floarea de Rafflesia. Ea are un diametru de 0.80—1 m. şi o greutate de 6 kgr. „Mâna lui Dumnezeu a îmbrăcat vegetaţia globului, cu fel de fel de minunătăţii, pentru ca locuitorul regiunilor temperate, deprins cu priveliştele ţinuturilor sale, să-şi descopere plin de admiraţie capul, în faţa bogăţiei de flori şi de plante ce-şi caţără lianile pe tulpinele arborilor tropicali".

Iţi vine să exclami odată cu Kepler: „Iţi mulţumesc, Creatorule şi Doamne, că mi-ai dăruit aceste lucruri din creaţiunea Ta şi [mi-ai stârnit] admiraţia pentru operele mânilor Tale, pe cât spiritul meu mărginit a putut să cuprindă infinitatea Ta".

Da. Infinitatea dumnezeirei nu poate fi cuprinsă de mintea omenească.

Pentru mintea omenească — vorbind ştiinţificeşte — prea multă apă în pământ vatămă, pentrucă vegetaţia merge prea repede în dauna înflorirei şi a rodirei. Şi totuşi floarea de Rafflesia răstoarnă constatările ştiinţii.

Un pământ prea plin de apă înlătură aerul.

Iar rădăcinile fără aer putrezesc şi plantele mor. Aşa mor şi unii bogaţi în bogăţia lor. Alţii însă, care-şi folosesc avuţia în chip inteligent prin milostenii — cum floarea de Rafflesia îşi pune tot prisosul sevei sale într'o floare colosală ca mărime şi unică în creaţiune ca organizare, — aceleia zic, merită să i se aplice de către Providenţă cuvântul Sfintei Evanghelii: „Tot celui ce are i se va mai da şi-i va prisosi".

Şi frumseţea şi averea şi înţelepciunea sunt daruri ale lui Dumnezeu, cu condiţia să trăieşti zilnic în legătură cu Dumnezeu. El a fost milostiv cu tine, cititorule, pentruca şi tu să fii milostiv cu alţii. „El ne-a dat ca să fim şi noi în stare să dăm" [Fr. Thomas].

X. SĂ DESCOPERIM LUCRURI MINUNATE.

a) Cel mai strălucit reprezentant al palmierilor este palmierul latanier, care înfloreşte de două ori într'un secol.

b) Cele mai interesante flori de pe faţa pământului sunt *agavele* din Mexic şi California. Invăţaţii au socotit vre-o cincizeci de specii de agave. Ele cresc la cinci metri înălţime, au foi cărnoase şi lungi cu spini pe margini ca şi cactuşii. Infloresc odată la 100 ani. Dacă grădinarul cerului n'ar purta grijă de viaţa lor, omul nu s'ar mai bucura de vederea frumoasă a florilor agave.

c) In Pombia—Piemont—Italia este o viţă plantată din 1673 cu diametrul de 0·50 m. şi perimetrul de 1·50 m. Ea dă o producţie de 200—250 kgr. struguri anual.

Mântuitorul care a spus „eu sunt butucul viţei" poate să spue şi „eu sunt viaţa viţei".

d) Pomii noştri deprinşi a lepăda frunzele toamna, mutaţi spre sud, pierd frunzele din ce în ce mai puţin, până când ajunşi în regiunile calde nu mai lapădă frunzele de loc.

e) O frunză de nufăr în 10 ore exală un volum de oxigen de 15-ori mai mare, decât volumul său. Providenţa a înzestrat codiţa frunzii nufărului cu un gard ghimpat în lungul canalelor pline cu aer, ca să nu o roadă melcii de baltă. Ţepii, în smoc sunt dintr'o materie tare pietroasă. Melcii se înţeapă şi fug. Câtă protecţie divină pentru frumosul nufăr!

f) Grâul nostru purtător de spic, transplantat la sud, devine o plantă erbacee, care se înmulţeşte prin rădăcini şi nu mai are nevoie de seminţe.

g) In Japonia pietroasă trăesc 3200 de plante fanerogame [cu flori] şi 3000 de plante criptogame [fără flori], 400 specii de alge plutitoare sub 400 m. adâncime cu flori legănate de valuri. Trupurile acestor alge uscate, căzute în adânc şi pietrificate de vreme se folosesc la fabricarea dinamitei.

h) Bobocii castanului de India se desvoltă la soare mult mai repede decât cei dela umbră. Totul în natură caută lumină. Nu trebue să alerge şi omul după lumina dumnezeească a cerului?

i) Noi oamenii trăim prin vegetale. S'a şi zis că: vegetalele verzi creiază materia vie şi toate celelalte fiinţe o consumă. Frunzele uscate putrezesc, îngraşă, produc alte ierburi; ierburile le mănâncă vitele; vitele slujesc omului. Cu dreptul zice dl profesor Simionescu că „Imnul vieţii iese din suflarea morţii".[1]

Dar vegetalele extrag acidul carbonic din aer şi restitue oxigenul. Ele când transpiră fixează hidrogenul în vaporii de apă. Sub influenţa căldurii solare, natura reînoeşte carbonul şi principiile aerului în diverse combinaţii şi ne dă parfumul fin al florilor. Dacă uleiul petalelor de trandafir nu s'ar evapora aşa de repede nu ne-am putea desfăta de mirosul parfumat al trandafirilor.

j) Frunzele la ciuboţica cucului sunt aşa fel aşezate, încât fiecare picătură se pogoară ca provizie la rădăcini.

[1] Plante de primăvară.

k) Săgeata apelor are trei feluri de frunze: unele ca de grâu, înguste, sub apă; altele ca de fasole ajută la plutire, pe faţa apei; altele ca nişte suliţe deasupra, transpiră, respiră şi asimilează.

m) Meteorologul austriac Nowan, ar fi descoperit în Mexic o plantă, care anunţă pe o distanţă de 700 Km. fenomenele meteorologice.

n) Macul, când plouă şi când doarme, pleacă potirul, ca să nu-l atingă roua. Ce grijă minunată de a se feri de aceia ce-i strică frumuseţea!

o) Paserile, care se hrănesc iarna cu rodul vâscului, şterg ciocul de seminţe şi inconştiente — după rânduiala lui Dumnezeu, — însemânţează cu vâsc coaja copacilor!

p) In apele noastre este o plantă numită aldrovanda vesiculosa, care are frunzele ca o pâlnie, dotate cu sensibilitate şi cu mişcare bruscă, pentru a captura animale. La 25 grade temperatură, se deschid în apă şi dacă le atingi, se închid brusc.

r) Ananasul, creşte în Africa centrală, unde ploile sunt extrem de multe şi mari. Imprejurul satelor sunt adevărate păduri de ananas. Locuitorii folosesc pe lângă fructele parfumate şi fibrele frunzelor de ananas, lungi până la 2 m. la reţele de pescuit — că sunt mai rezistente ca bumbacul — şi la stofe uşoare.

s) Papirus-ul dă trei foi folosite de cei vechi la hârtie.

Foaia subţire şi transparentă din care se scoate hârtia augustana; foaia a doua ceva mai grosuţă, din care se scoate hârtia liviană, — [numită după soţia lui August]; şi a treia, mai groasă, din care se scoate hârtia preoţească pentru manuscrise.

t) Pe pământul roditor al Braziliei, creşte o plantă care dă împrejur o lumină ca de opaiţ. Unii au încercat, şi au văzut că pot citi la lumina ei. Cu adevărat, putem striga cu psalmistul: „Minunat este Domnul în lucrările Sale!“

Dacă din studiul plantelor n'am rămânea decât cu o singură ideie, ideia primenirei ce-o fac ele în atmosferă, şi încă ar fi folositor pentru om, să tragă foloase pentru viaţa sa, din viaţa plantelor.

Şi în viaţă — zice Petrov — e de nevoe o astfel de lucrare de curăţire. Unii oameni, scot din ei răul şi nedreptatea, şi otrăvesc viaţa cu acid carbonic. Alţii trebue să cureţe aerul, ca nişte plante vii, şi să dea oxìgen curat. Ca răspuns la urletul de fiară şi la clănţănitul din dinţi al lupilor, să aducă cântarea blândă a păcii, a iubirii, a înţelegerii. Această cântare va înăbuşi în oameni răutatea şi neprietenia, va deştepta în ei cele mai luminoase simţiri, şi va învăţa să cheme cu putere şi cu glas puternic de evanghelie, la împărăţia lui Dumnezu.

De aceea şi zice Mântuitorul: „Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul".

XI. LUMINA CERULUI.

In grădina mea, de sub umbra unui agud, garofiţele au întins lujerii purtători de boboci, spre razele de soare, strecurate prin pânza frunzelor.

Toate plantele — a spus-o şi indianul Bose — sunt deosebit de simţitoare.

Este un fel de hrişcă cultivată în oală şi de aceea totdeauna luminată unilateral de lumina geamurilor. Planta îşi îndoeşte codiţele frunzelor, pentru ca lumina soarelui să cadă perpendicular pe limbul frunzelor. Deci: peţiolul este pus în serviciul limbului. Limbul frunzei, este sensibil la lumină. De unde ştie peţiolul lucrul acesta ca să răspundă excitaţiei de lumină primită de limb şi astfel să devie organul motor al limbului? Luate la un loc, codiţa cu limbul, formează un organ sensitiv — motor, care, e absolut necesar vieţii plantei.

Ca şi planta aceasta, sufletul omului are nevoe de lumina cerului.

Unii oameni însă pun în umbră cerul, pentru a se scoate la iveală pe ei. Creştinul însă se pune în umbră pe sine, pentru a se vedea luminos cerul.

Ideia aceasta se găseşte minunat cuprinsă în două fraze poetice ale scriitorului indian Rabindranath Tagore:

„Când ridici pe ceriuri lampa Ta, ea îşi aruncă lumina în faţa mea, iar umbra ei cade asupra Ta".

„Când ridic în inimă lampa iubirei, lumina ei cade asupra Ta, iar eu rămân în umbră în îndărătul ei".[1]

„In toate lucrurile Dumnezeu trebue să aibă întâetatea" [Coloseni 1, 18]. El este capul zidirii şi început tuturor lucrurilor. Prin Fiul Său Isus Hristos, El este capul bisericii.

El este Creatorul îngerilor şi Stăpânul lumii. „Nu este nimic pe cer, care se mişcă în văzduh, pe pământ, care se înalţă către cer, căruia să nu-i cârmuiască mişcările; nici un singur vermişor ce se târeşte pe pământ, care să nu fie sub ochiul Său mereu deschis". El este „Dumnezeu, mai presus de toate lucrurile" cum zice sf. apostol Pavel.[2]

Imprumut şi eu ca creştin dorinţa păgânului Tagore, ca în sufletul meu „să pot oferi adăpost, Stăpânului lumii întregi".[3]

Pr. A. C. COSMA.

[1] Culesul Roadelor.

[2] Romani 9, 5.

[3] Citat de Al. Busuioceanu.

MIŞCAREA LITERARĂ.

DR. GRIGORIE COMŞA, episcopul Aradului: *Pentru tron şi ţară,* zece cuvântări la ziua M. Sale Regelui nostru Carol al II-lea, cu o prefaţă de dl N. Iorga. Tiparul Tipografiei Diecezane. Arad. 1932. Pag. 54. Preţul Lei 20.

Cartea P. S. Sale mărturiseşte de patriotismul luminat, întemeiat pe un adânc fond religios, de care este însufleţit în tot ce scrie şi acţionează, cu vorba şi fapta. Ea trebue să fie manualul preotului, chemat să zugrăvească în faţa auditorului, icoana M. Sale Regelui, la diferitele serbări naţionale şi îndeosebi la „Ziua Regelui".

Cele zece cuvântări, pline de avânt, tratează despre: Regele tinăr, Regele şi ţara, Regele şi înţelepciunea, Regele credinţei, Regele muncii, Regele culturii, Regele şi apărarea ţării, Regele datoriei, Regele nostru şi ţărănimea, Regele şi iubirea deaproapelui. Şi cuprinde un întreg program de viaţă, de credinţă şi de muncă pentru cetăţeanul loial, care nu apare numai de formă la o serbare, ci vrea să-şi sluiească ţara şi Tronul cu devotament şi dragoste respectuoasă.

Valoarea cărţii este apreciată, în prefaţă, de dl profesor N. Iorga, în cuvinte cari impun să fie redate aici.

„Cărţile de predică trebue să fie, mai presus de orice, vii. Vii într'un înţeles îndoit: vii prin faptele şi stările de cari se leagă şi vii prin spiritul care le însufleţeşte.

Cea mai frumoasă predică din trecut, frumoasă ca idei, ca sentimente, ca formă, are un neajuns: ea aminteşte lucruri şi persoane care nu mai trăesc în sufletul nostru.

De aceea în fiecare generaţie predica trebue să învie.

Numai aşa ea este nu numai pentru urechile măgulite, ci pentru adâncul nostru moral.

Dar, înoindu-se, ea poate cădea într'o mare primejdie.

Aceia de a nu mai fi bisericească, pe o vreme când mulţi ierarhi vorbesc ca la o întrunire publică.

Amestecul între ce e actual şi ce e vecinic, iată ce trebue căutat.

Părintele episcop Grigorie al Aradului a găsit tonul cuvenit asupra unui fond care e de astăzi.

De aceea îi recomand această carte".

Şi după această, cea mai autorizată recomandare, nu va fi slujitor bisericesc şi nici mirean, ce se respectă, ca bun cetăţean să nu râvnească a avea tresăltări de bucurie creştinească şi de mândrie românească, cum le-am avut eu, citind cea de a 55-a lucrare tipărită a Prea Sfinţiei Sale. Arhim. POLICARP.

*

Gh. I. Moisescu: ISTORIA ŞCOALELOR DIN VĂLENII-DE-MUNTE 1831—1931. Pagini 181. Lei 120.

Cu ocazia împlinirii unui veac dela întemeierea şcoalei publice româneşti în Vălenii-de-Munte, dl Gh. I. Moisescu, cu studiul d-sale, face lumină asupra trecutului, asupra faptelor şi asupra oamenilor cari s'au jertfit pentru şcoala românească din „cetatea culturală". Bazat pe dovezi, mai mult de natură indirectă, autorul arată că în veac. XVIII, pe lângă şcoala grecească din orăşelul Vălenii-de-Munte, au existat şi anumite începuturi de şcoală românească. Aceste înfiripări modeste s'au perfecţionat la începutul veac. XIX, prin stăruinţa domnitorului Ioan Vodă Caragea. Revoluţia lui Tudor Vladimirescu (1821), prin frământările şi nesiguranţa vieţii din timpul acela, face să se stingă viaţa şcoalelor din ţinuturile răsvrătite.

După pacea dela Adrianopol, prin întocmirea Regulamentului organic şi prin venirea generalului rus Chiselev ca ocârmuitor al Principatelor române (1829), se pun baze mai solide şcoalelor româneşti. Regulamentul organic prevedea ca fiecare „oraş de căpetenie să aibă şcoală obştească naţională" şi în forma aceasta se ajunge ca la 1831 să se deschidă şi în Vălenii-de-Munte şcoala publică românească.

La 1838 şcoala publică e transformată în şcoală normală, cu menirea să pregătească învăţătorii necesari comunelor din judeţ. Revoluţia dela 1848 stinge viaţa acestei şcoli şi numai după nouă ani, la 1857 se redeschide, însă nu ca şcoală normală, ci ca şcoală primară. Dela această dată, paralel cu înmulţirea copiilor şi cu recerinţele vremii, şcoala se desvoltă în chip normal.

Astăzi sunt în Vălenii-de-Munte patru şcoli primare, două grădini de copii, şcoală de muzică instrumentală, şcoală de cântări bisericeşti, şcoală de meserii şi şcoală elementară de comerţ. Dl prof. Nicolae Iorga, prin întemeierea Universităţii populare, a făcut din Vălenii-de-Munte o cetate culturală a neamului românesc. Alături de această Universitate populară s'au ridicat: Şcoala de misionare Regina Maria, Aşezământul pentru muncitori Regele Ferdinand şi Aşezământul cultural M. Sa Elena.

Cu o pricepere vrednică de toată lauda dl Gh. I. Moisescu arată pe larg toate greutăţile cari au împiedecat ani dearândul întemeierea şcoalei publice şi cu talent zugrăveşte chipul dascălilor cari s'au jertfit pentru şcoala din Vălenii-de-Munte. Intre

acești dascăli strălucește chipul lui David Almășanul, feciorul preotului ortodox din Alma, județul Cetatea-de-Baltă, care timp de unsprezece ani a fost directorul, profesorul și conducătorul cultural al întregului județ. Se mai pomenesc ca dascăli ardeleni cari au trecut Carpații și au lucrat pentru luminarea fraților din Vălenii-de-Munte următorii: I. Pușcariu, M. Nestor, A. Ghinea și V. Mărgineanu.

Cartea are opt planșe și copia documentelor pe cari autorul cu hărnicie și pricepere le-a adunat de prin diferite biblioteci și arhive. Tipărită în condițiuni tehnice superioare, lucrarea dlui Gh. I. Moisescu a fost un frumos omagiu și o meritată închinare făcută domnului profesor Nicolae Iorga în al 60-lea an al vieții sale. Pr. S. CÂNDEA.

*

AMILCAR S. ALIVIZATOS: *Ἡ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτει ἐκκλησιαστική πολιτική.* Atena 1932.

Profesorul facultății teologice din Atena dl A. S. Alivizatos în studiul său asupra politicii bisericești a statului grecesc face o clară expunere a fazelor și o justificată critică a legiferărilor abusive și streine de duhul ortodoxiei, legiferări făcute de oamenii politici ai Greciei. Dăm în cele ce urmează un mic rezumat al studiului dlui A. S. Alivizatos.

După marea revoluție dela 1821, primele adunări naționale ale noului stat grecesc au căutat să dea toată atenția cuvenită Bisericii ortodoxe elene. Au căutat în primul rând să asigure „Bisericii dominante" o stare privilegiată în organismul statului și să dea o organizare cât mai liberă și independentă Bisericii naționale. Prin această atitudine bărbații politici ai Greciei au căutat să reînvie exemplul clasic bizantin, după care statul datorește sprijin și respect Bisericii. Insă greutăți de tot felul, precum și moartea neașteptată a primului conducător politic, au făcut ca organizarea Bisericii ortodoxe eline să rămână pentru mai târziu. Intâmplarea a voit apoi ca bărbatul care avea să facă prima lege de organizare bisericească în noul stat național să nu fie nici grec și nici ortodox. Germanul protestant Maurer, ca reprezentant al regelui, fără pricepere pentru problemele bisericești și fără interes și dragoste față de Biserica ortodoxă, a făcut prima lege de organizare bisericească în Grecia.

Copiind sistemul „consistoarelor" din Bavaria a dat la 1833 o lege de organizare bisericească streină de duhul ortodoxiei și în unele privințe chiar anticanonică. Elementele principale ale acestei legi sunt:

Proclamarea regelui de șef și conducător administrativ al Bisericii, constituirea și funcționarea Sf. Sinod, instituirea epitropului regesc și alegerea episcopilor. S'a proclamat conducător administrativ al Bisericii ortodoxe eline un rege neortodox.

Constituirea Sf. Sinod, prin alegerea unui foarte redus număr de membrii (cinci), este anticanonică. Funcţionarea Sf. Sinod, prin concentrarea tuturor problemelor şi drepturilor în mânile sale, a făcut ca episcopii individual să nu mai aibă nici un fel de drept în episcopia lor, şi prin urmare nici o răspundere, ceeace este şi mai anticanonic. Epitropul regesc, deşi fără drept de vot, zădărnicia totuşi prin absenţă intenţionată lucrările Sf. Sinod, ale cărui hotărâri n'aveau nici o valoare fără subscrierea acestuia. Alegerea episcopilor se făcea într'un chip cu totul arbitrar de către rege, prin ministerul cultelor.

Tendinţe de a înlocui această lege de organizare a lui Maurer şi a da Bisericii libertatea şi toate drepturile pe cari le merită ea, au fost totdeauna în Grecia. In privinţa aceasta sunt vrednice de amintit încercările unor miniştrii şi conducători însemnaţi ca I. Koleti (1845), Gh. Iacovatos (1864) şi Atanase L. Evtaxias. Acesta din urmă, prin stăruinţa sa, a ajutat mult emaniciparea economică a Bisericii şi „a dat elementului laic drepturile sale canonice de a-şi alege singur conducătorii săi sufleteşti, pe preoţi. Acesta este un drept care face parte din cea mai veche şi mai ortodoxă politică bisericească".

Tradiţia creată de legislaţia lui Maurer a fost atât de puternică, încât nici chiar oamenii Bisericii nu puteau concepe emanciparea bisericească. Incercarea mai stăruitoare din 1912—14 de a schimba total legea de organizare bisericească, a fost zădărnicită de evenimentele de atunci: răsboi etc.

Dorinţa şi intenţia întemeetorilor statului naţional grecesc de a avea o Biserică liberă, independentă şi sprijinită de stat, s'a realizat, pentru o scurtă durată abia după un deceniu.

Guvernul revoluţionar la 31 Decemvrie 1923, a şters total legea lui Maurer, făcând o lege de organizare pe baza căreia se putea face reînvierea Bisericii naţionale greceşti. Această lege ortodoxă şi canonică a înlocuit Sinodul permanent de cinci membrii al lui Maurer cu sistemul sinoadelor periodice eparhiale. S'a restabilit dreptul şi responsabilitatea ierarhilor. Epitropul regesc a fost transformat din om al partidului, din om al guvernului în reprezentant adevărat al statului. Menirea acestui înalt demnitar nu mai era aceea de a spiona şi a zădărnici lucrările Sf. Sinod, ci de a arăta acestuia în chip sincer politica bisericească naţională a statului. De aceea, acest epitrop nu se schimbă odată cu schimbarea guvernului, iar pentruca să aibă şi pregătirea necesară de specialitate, era ales dintre profesorii universităţii. Lipsa acestui epitrop sau a reprezentanţilor lui dela şedinţele Sf. Sinod, precum şi nesubscrierea din partea lui a hotărârilor Sf. Sinod, nu făcea invalide aceste hotărâri. Alegerea episcopilor, după legea din 1923, se făcea în aşa formă încât politica să nu poată avea nici un fel de influenţă.

Timpul de doi ani cât s'a pus în practică această lege, a fost desigur insuficient, pentruca să se vadă toate roadele bune pe cari le-ar fi adus pentru Biserică şi pentru viaţa poporului grecesc în general. Dictatura din 1925 a reîntronat iarăşi legea lui Maurer, care omoară viaţa bisericească prin subjugarea Bisericii din partea statului.

Partea a doua a studiului dlui A. S. Alivizatos, tratează despre politica pe care poate şi trebue să o aibă Biserica în cadrele statului. Biserica ortodoxă nu poate avea şi nici nu vrea să aibă scopul de a domina, de a stăpâni ea în locul statului; poate însă să pretindă ca statul să recunoască meritele şi drepturile ei şi printr'o colaborare paşnică şi o reciprocă sprijinire, Biserica şi statul să lucreze armonic pentru fericirea cetăţenilor.

Pr. S. ÇÂNDEA.

CRONICA.

† EPISCOPUL IUSTINIAN TECULESCU. In ziua de 16 Iulie c. a încetat din viaţă episcopul Iustinian Teculescu, al Cetăţii-Albe. Regretatul arhiereu trece la cele vecinice în vârstă de 67 ani.

A studiat liceul la Braşov, iar teologia la Sibiu. Lucrul Domnului l-a început la Râşnov, ca paroh şi l-a continuat la Alba-Iulia, ca protopop. După încetarea din viaţă a episcopului militar Dr. V. Saftu, a păstorit armata, ca arhiereu, iar mai târziu, reînfiinţându-se episcopia Cetăţii-Albe (Basarabia), a ajuns titularul acestei episcopii.

Regretatul chiriarh a fost un măiestru al cuvântului viu şi un talentat scriitor, colaborând — mai ales în tinereţe — la o mulţime de publicaţii periodice.

Suflet distins şi cu iubire pentru norodul credincios — în eparhie a fost un adevărat părinte sufletesc, iubit şi stimat de toată lumea. Pentru care pricină trecerea lui în lumea drepţilor a lăsat unanime regrete.

A fost înmormântat — după dorinţa sa — la Covasna, în mausoleul familiar. Zeci de preoţi — în frunte cu P. S. Arhiereu Vasile de Răşinari — şi mii de credincioşi l-au petrecut la locul de odihnă vecinică. NECULCE.

*

OASTEA DOMNULUI LA SIBIU. In zilele de Rusalii au fost mari serbări religioase în cetatea lui Andrei Şaguna.

Aceste serbări au fost prilejuite de adunarea membrilor din întreaga ţară a asociaţiei creştine „Oastea Domnului" după zece ani de durată întru cele frumoase şi bune, înfăptuite pe temeiul învăţăturii lui Hristos.

Această tovărăşie creştină şi-a luat fiinţă aproape de îndată după răsboi, sub oblăduirea arhierească a I. P. S. Sale Nicolae, arhiepiscop şi mitropolit al Ardealului.

Eşită din duhul de jertfă şi de dragoste al unui umil preot din munţii apuseni, părintele Iosif Trifa, chemat la acestea de o grea încercare trimisă asupra lui dela Dumnezeu, — alcătuirea aceasta creştină are ca ţintă scoborârea învăţăturii Mântuitorului în viaţa fiecăruia din membrii ei. Combaterea alcoolismului pustiitor, înfrânarea vorbelor de injurie, învârtoşirea simţului de

frăţietate între oameni, ajutorinţa săracului şi văduvei, dragostea de ţară sub forma văzută a faptei bune şi clăditoare, iată în puţine cuvinte cele dintâi ţinte ale tovărăşiei.

I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae, dintr'un început a pus la îndemâna asociaţiei ziarul popular „Lumina Satelor", care, treptat-treptat, şi-a mărit tirajul, ajungând astăzi la peste douăzeci mii de exemplare. Intre timp, mişcarea prinzând din ce în ce teren în întreaga ţară, s'a simţit nevoia înfiinţării unui al doilea organ de propagandă mai accentuată duhovnicească — şi atunci părintele Iosif a lansat o minunată foaie de cultură creştină, denumită chiar „Oastea Domnului".

Pentru o cunoaştere între sine, şi pentru o cât mai adâncă consolidare şi organizare a asociaţiei s'a hotărât o mare adunare a membrilor ei, în prea frumoasa cetate a Sibiului, unde umbra plină de măreţie a neuitatului Şaguna şi ale altor vrednici ierarhi, stau ca o chezăşie de neclătinare sufletească.

Deşi vremurile sunt aşa precum se văd, iar cei mai mulţi membri ai „Oastei Domnului" sunt oameni umili ca avuţie pământească, totuşi afluenţa de credincioşi a fost considerabilă. Mulţi dintre ei au venit pe jos dela mari depărtări, ca într'un pios pelerinaj. Dinspre Bucovina au venit câteva pâlcuri de ţărani cu plete mari ca pe vremea lui Ştefan, — Moldova şi-a trimis, de asemenea, înfăţişătorii (unul din ei venind, ca în poveste, pe jos, vreme de zece zile — şi trecând Carpaţii prin locuri prăpăstioase), — şi aşa, la fel, toate ţinuturile româneşti. S'au putut astfel întâlni toţi fraţii români din „toate unghiurile" ţării, dând prin aceasta şi o pildă vie şi caldă de adevărată unitate spirituală românească, — azi, când alte feluri de tovărăşii româneşti, după cât ştim şi vedem, se îndeletnicesc, dimpotrivă, să slăbească, prin faptele şi graiul lor, însăşi puterea de rezistenţă şi de dăinuire a neamului acestuia.

Infrăţiţi prin aceeaşi sfântă învăţătură, care le dă acelaş ţel suprem, ostaşii Domnului au dat, prin adunarea lor, două zile de neasămuită frumseţă morală şi sufletească, în cetatea sibiană, drept pildă ţării, — arătând ce se poate face când dragostea lui Hristos stăpâneşte sufletele oamenilor.

...Şi minunata slujbă a Pogorârii Sfântului Duh începu, solemnă, cutremurătoare şi mângăioasă.

Când Inaltul părinte a cerut binecuvântarea lui Dumnezeu asupra turmei încredinţate lui spre păstorire, lacrimi multe s'au lăsat din ochii înduioşaţi ai ascultătorilor.

De trei ori Inalt Prea Sfinţitul mitropolit a cerut harul lui Dumnezeu, zicând: „Doamne-Doamne, caută din ceriu şi vezi via aceasta sădită de dreapta Ta — şi desăvârşeşte-o!"...

La timpul cuvenit, ostaşii veniţi din Bucureşti s'au împărtăşit, în solemna tăcere şi aşteptare a peste două mii cinci sute de credincioşi, — după care părintele mitropolit a pre-

dicat cald şi vibrant, pătrunzător şi inspirat, despre marele fapt al creştinătăţii: Pogorârea Sfântului Duh, arătând că minunea din ziua Cincizecimei se poate consuma şi azi, dacă omul crede cu putere în Dumnezeirea lui Isus Hristos.

După amiază a fost adunarea ostaşilor, întru cunoaştere şi împreună vorbire şi sfătuire.

S'au ridicat atunci din mulţimea prietenilor întru Domnul, glasuri pline de dragoste şi de credincioşie, preoţi şi laici, dând fiecare, din sufletul lor, tot ce simţea că-i mai bun pentru o zidire mai desăvârşită întru cele plăcute lui Dumnezeu.

Am putut astfel asculta glasul blajin ca o povestire a celor din părţile moldovene — cuvântul avântat şi impetuos al bănăţenilor, — aşezata vorbire a ardelenilor — şi vorba plină de cumpăt şi de înţelepciune a celor veniţi din chiar capitala ţării. Era acolo buchetul sufletesc complect al chiar poporului românesc întreg.

Fiecare aducea acolo roada unei experienţe în Domnul, — ieşită adeseori din grele căderi, — lumină venită, biruitoare din negurile păcatului. Fiecare prieten din adunarea aceea era o pildă vie a renaşterei în Duh, prin minunata şi dumnezeeasca învăţătură a lui Isus, — şi veneau acuma, să se razime unul de altul, spre o întemeeere şi mai mare a sfintei tovărăşii.

Curtea Academiei teologice era prea mică pentru mulţimea adunată pe sub umbra copacilor.

Părea o adunare biblică. In ochii tuturor sticleau lacrimile. Nu de întristare, fireşte, — ci de cea mai curată şi desinteresată mulţumire, din toate câte pot fi pe lume în viaţa aceasta.

Căci, cine poate aduce în lume pacea cea adevărată, decât însuşi Acela care, cu biruitoarea autoritate pe care i-o dădea însăşi Dumnezeirea din El, a putut spune tuturor oamenilor: „Eu sunt pacea!"...

La răstimpuri, ostaşii cântau într'un unison, care era chiar acel al sufletelor lor, nespus de frumoase cântece de laude aduse Domnului, — iar când fanfara ostaşilor din Orăştie şi-a anunţat sosirea prin intonarea marşului solemm „Cu noi este Dumnezeu" — întreaga adunare a isbucnit în clocot cald de îmbucurare şi înduioşare.

Până la ceasul vârstei mele, n'am avut niciodată clipe mai străfulgerătoare de suflet ca acestea petrecute atât de aproape de Dumnezeu.

A doua zi de Rusalii a fost hărăzită în întregime „Oastei Domnului".

După o liturghie tot atât de plină de har şi strălucire, oficiată tot de I. P. S. Sa mitropolitul Nicolae, asistat de data aceasta de un sobor de preoţi care sunt membri ai „Oastei Domnului", — ierarhul a binevoit a predica despre această to-

vărăşie creştină, arătând, în cuvinte calde, şi celor peste două mii cinci sute de asistenţi, obârşia, mersul şi însemnătatea acestei alcătuiri, în lupta grea pe care Biserica noastră o dă azi pentru câştigarea sufletelor la viaţă curată, demnă şi înobilată de învăţătura Mântuitorului: Era atâta reculegere şi atâta dragă ascultare în catedrală, încât cu adevărat toţi simţeau dulceaţa şi mângăierea Duhului cel sfânt pogorât atunci din ţările Cerului.

După I. P. S. Sa mitropolitul Nicolae, a luat cuvânt I. P. C. Sa arhimandritul Iuliu Scriban, un vajnic şi convins apărător al „Oştii Domnului“ împotriva acelor ponegritori, care necercetând-o şi necunoscând-o o osândiseră mai dinainte.

Au mai vorbit câţiva preoţi ostaşi după care imensa mulţime s'a încolonat într'o pioasă procesiune, spre a merge la sala de teatru „Thalia“, unde avea loc congresul — cel dintâi — al „Oastei Domnului“.

Şi pe când toţi din sală, într'o tăcere impresionantă, stăteau în picioare, aşteptând cuvântul de începere, — arhipăstorul, cu un glas vibrant şi dulce, ridicând braţele spre cer, rosti limpede: „Hristos în mijlocul nostru“!...

Şi, pe dată, toţi, în aceeaş încremenire, ca de extaz, întovărăşiţi de sunetul metalic al fanfarei ostaşilor din Orăştie, intonară, ca un vuet de ape mari, „Impărate ceresc“...

Incepând apoi cu I. P. Sfinţitul Nicolae, se ţinură cuvântări pornite din inimă întru preamărirea lucrării lui Dumnezeu în această tovărăşie luptătoare.

Ostaşii — tineri — bătrâni, femei copii — adunaţi din toate colţurile ţării noastre, întruchipau minunat totalitatea duhului românesc.

O tăcere solemnă ţinea tovărăşie vorbirilor, întretăiate doar de unele suspine de plâns ivite din cuprinsul adunării. Că, de sigur, au fost şi aici multe, multe — şi bune, foarte bune lacrimi...

Cine ar putea cugeta ca asemenea adunări unice în esenţialitatea lor s'ar putea petrece fără lacrimi?!...

Când Duhul cel sfânt se pogoară asupra unei mulţimi, El, de cele mai multe ori, se preface, prin inimă, în lacrimi... Sunt lacrimile care spală vasul sufletului, — sunt acelea care nu întristează, ci care aduc bucuria cea curată...

Şi am plâns şi noi aceste sfinte lacrimi la Sibiu, în veşnic neuitatele zile de Rusalii...

Pe urmă, ostaşii s'au mai adunat în după amiaza zilei, tot sub copacii din curtea Academiei teologice, spre a-şi spune îmbărbătătoarele cuvinte de despărţire.

Rând pe rând, cohortele duhovniceşti îşi luau drumul îndărăt spre casă, ducând cu sine o nădejde mai întărită, o dra-

goste mai caldă, o hotărâre de luptă întru Domnul, mai învârtoşită.

Cei din urmă rămaşi au putut, cu uimită suprindere să constate, că în cele două zile scurse atât de neobişnuit nu se întâmplase în adunare nici o dispută, nici o învrăjbire, nici un accident, nici nemulţămire... Dimpotrivă: toate s'au înşiruit, ca dela sine, uşor, nesilit, cu dragoste şi cu zâmbet pe faţă.

Este, fireşte, şi acesta un semn că asemenea adunări sunt total altceva decât ceeace se obişnuieşte a se denumi prin aceasta...

Mă văd stând pe treapta vagonului, care avea să mă răpească cetăţii sibiene, — şi văd pe cei doisprezece fraţi ostaşi (aşa se întâmplase să fie) în cap cu acela care este smeritul în trup, dar neînchipuit de tare în duh, părintele Iosif dela Sibiu, — şi toţi petrecându-mă, pe mine — şi pe întru toate nedespărţitul meu prieten, frate şi tovarăş de luptă în Domnul, I. Gr. Oprişan, — în cântări duhovniceşti... Noi plecam — şi ei ne salutau cântându-ne tot ce puteau ei mai frumos...

Asemenea privelişte — ca şi toate cele dinaintea ei — în cele două zile sibiene, pot alcătui material nesecat din care amintirea să toarcă puteri sufleteşti nebiruite pentru tot restul zilelor pe care vom fi învredniciţi a le mai trăi pe acest pământ, până ne vom duce la Cel care va avea de judecat toate...

Mărire şi slavă se cuvine lui Dumnezeu, că ne-a învrednicit a trăi asemenea ceasuri sfinte.

AL. LASCAROV-MOLDOVANU.

NOTE ŞI INFORMAŢII.

PENTRU zilele de 13—15 August se aranjează grandioase pelerinagii la Sf. Mănăstire H.-Bodrog. Programul bogat şi deosebit de bine întocmit de I. P. C. Sa Arhim. Policarp, Stareţul Mănăstirii, va atrage — suntem convinşi — ca şi anii trecuţi nenumărate cete de închinători la sfântul locaş, unde îşi vor sătura sufletele de pâinea vieţii culeasă de pe „Drumul Crucii".

Ne bucurăm, că Sf. Mănăstire H.-Bodrog, sub strădalnica şi luminata conducere a stareţului său, Arhim. Policarp Moruşca, a ajuns — în aşa de scurt timp — o strălucitoare vatră de învăţătură şi mângăiere creştinească.

*

DUPĂ ziarul „Calendarul" ministerul armatei a dat o ordonanţă care interzice comandanţilor de unităţi frecventarea lojilor masonice. Pedepsele ce se vor aplica în caz de lipsă pot merge până la reforma contravenienţilor. Felicităm din tot sufletul pe celce a luat măsura înţeleaptă. Armata noastră trebue să fie ferită de virusul care a pătruns până în fotoliile ministeriale.

*

RECENTELE alegeri parlamentare au avut darul să ne dea pe faţă curioasa morală politică a unor oameni chemaţi să fie îndrumători înţelepţi norodului.

Astfel vicarul unit din Năsăud, Titus Mălai, candidatul din fruntea listei iorgiste, declară în manifestul său electoral, că n'a vrut să intre „slugă fără simbrie" nici la Lupu, nici la Iorga, nici la naţional-ţărănişti. Dacă totuşi candidează pe lista „cu rama de icoană" este din pricina legii făcute de partide, nu că ar fi cu dl Iorga.

Şi asta dupăce Preacuviosul vicar unit a fost ales, şi în ultimul parlament, tot pe listă iorgistă! Admirabil exemplu de morală politică! Dl Iorga are prilejul să mai facă odată elogiul şcoalei dela Blaj şi al conducătorilor bisericii unite, căreia a vrut să-i dea o facultate teologică la Bucureşti, pentru desăvârşirca acestui sistem de morală politică.

*

ASOCIAŢIA Generală a clerului ortodox din ţară a trimis următoarea circulară filialelor din fiecare judeţ:

Vă facem cunoscut că în şedinţele Comitetului General al Asociaţiei Clerului Ortodox Român, ţinute în ziua de 23 Iunie a. c. la sediul Societăţii Clerului „Ajutorul" din Bucureşti s'au luat următoarele hotărâri:

1. In privinţa unei mai bune organizări a Asociaţiei Generale s'a admis ca principiu de bază federalizarea Societăţilor

preoţeşti eparhiale, cu reprezentanţă în Comitetul Central al Asociaţiei, păstrându-se în acelaş timp actualele Societăţi preoţeşti judeţene, acolo unde nu se află încă organizate în Societăţile eparhiale, ori sunt organizate independent de acestea.

S'a admis principiul proporţionalităţii pentru reprezentanţa statutară cu drept de vot în congrese.

Deasemenea s'a admis ca Societăţile preoţeşti eparhiale să trimită obligator Comitetului Central o cotă parte din cotizaţiile anuale ale membrilor, scutind Asociaţia Generală de a se ocupa direct de cotizaţii individuale.

Pentru punerea la punct a Statutului şi Regulamentului Asociaţiei Generale, în vederile de mai sus, s'a ales o Comisiune compusă din preoţii: P. Partenie, Gh. Ciuhandu-Ardeal, Pavel Guciujna-Basarabia, Marin Preoţescu-Piteşti, D. Georgescu-Duşumea-Bucureşti şi C. Stănică-Craiova. Proectul întocmit de această comisiune se va trimite tuturor societăţilor preoţeşti, spre a fi studiat şi înapoiat cu propunerile ce au de făcut, urmând ca la viitorul congres să fie supus desbaterilor.

2. In privinţa datei viitorului Congres General preoţesc s'a lăsat latitudine Comitetului Central să o fixeze când va crede mai potrivit.

Chestiunile care se vor trata la congres sunt:

a) Rolul Bisericii în rezolvarea problemelor sociale actuale — referent fiind ales Păr. Val. Iordăchescu.

b) Contribuţii la desăvârşirea legii de organizare bisericească şi salarizarea Clerului, — referent fiind Păr. Marin Preoţescu-Piteşti.

c) Diverse.

3. In privinţa atitudinei clerului faţă de împrejurările politice actuale, s'a hotărât a se da un comunicat prin presă, spre ştiinţa tuturor, prin care se arată că Asociaţia Generală a Clerului înţelege a rămâne mai departe în cadrul organizării sale profesionale, dar lasă libertatea ca preoţimea să acţioneze în chip demn, — fie votând, fie candidând, — cu acele organisme politice sau bărbaţi politici, cari au lucrat pentru Biserică şi înţeleg să aşeze morala şi cinstea la temelia legislaţiei şi actelor de guvernământ.

4. S'a luat act de străduinţele depuse de Comitet, cum şi de reprezentanţii preoţimei în Parlament pentru apărarea drepturilor Clerului.

Vă rugăm să aduceţi aceste hotărâri la cunoştinţa fraţilor preoţi, membrii ai Societăţii ce conduceţi, cari vor trimite propunerile ce au de făcut, fie Comitetului central, Comisiunii pentru redactarea Statutului şi Regulamentului, ori Părinţilor referenţi (în deosebi propunerile care privesc subiectul: Contribuţii la desăvârşirea legii de organizare bisericească şi salarizarea clerului).